

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Ступінь вищої освіти БАКАЛАВР

на тему: **СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Виконала: здобувачка вищої освіти
IV курсу, групи Тур-41
спеціальності 242 Туризм
(шифр і назва спеціальності)
освітньої програми Туризм
ЛАЩО Богдана Іванівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник _____
(наук. ступінь, вчене звання, ім'я та прізвище)

Рецензент: _____
(ім'я та прізвище)

ДУБЛЯНИ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ

Ступінь вищої освіти Бакалавр
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
(шифр і назва)

Спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва)

Освітня програма «Туризм»
(назва ОП)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
туризму
(назва кафедри)

(підпис)

(ім'я та прізвище)
« » 20 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу здобувача вищої освіти

Лащо Богдані Іванівні
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи «Сільський зелений туризм: сучасний стан та перспективи розвитку»

Керівник роботи _____
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом ЛНУП від «31» жовтня 2023 р. №582/к-с.

2. Строк подання здобувачем роботи 07 червня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, наукова та навчально-методична література, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, Інтернет ресурси та інші інформаційні дані

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ.

1.1. Сільський зелений туризм як складова сфери туризму та рекреації: сутність, види, функції та чинники розвитку

1.2. Особливості організації надання послуг у сфері сільського зеленого туризму

1.3. Методика дослідження розвитку сільського зеленого туризму

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка економічного потенціалу та тенденцій розвитку суб'єктів сільського зеленого туризму

2.2. Стандартизація та категоризація сільського зеленого туризму в Україні

2.3. Вплив сільського зеленого туризму на стан охорони навколишнього середовища

Розділ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

3.1. Стратегічні напрями розвитку сільського зеленого туризму в Україні

3.2. Інноваційні інструменти створення кластерів сільського зеленого туризму

3.3. Зарубіжний досвід розвитку сільського зеленого туризму та можливості його використання в Україні

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Основи охорони праці та заходи безпеки під час організації туристичних подорожей

4.2. Пожежна безпека

4.3. Інструкція з охорони праці та техніки безпеки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
рисунок, таблиці

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата		Відмітка про виконання
		завдання видав	завдання прийняв	
Стан охорони навколишнього середовища				
Охорона праці				

7. Дата видачі завдання «01» листопада 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Отримання завдання для написання кваліфікаційної роботи	01.11.2023	
2.	Розробка плану кваліфікаційної роботи, ознайомлення з літературними джерелами за темою, збір практичних матеріалів	до 04.12.2023	
3.	Написання вступу і I розділу	до 15.01.2024	
4.	Написання II розділу	до 11.03.2024	
5.	Написання III розділу	до 15.04.2024	
6.	Написання IV розділу і висновків	до 13.05.2024	
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи і подання науковому керівнику для написання відгуку	до 01.06.2024	
8.	Перевірка тексту кваліфікаційної роботи на унікальність. Скерування на зовнішню рецензію	до 07.06.2024	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі	до 17.06.2024	
10.	Захист кваліфікаційної роботи перед Екзаменаційною комісією	27.06.2024	

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

Богдана ЛАЦО
(ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (підпис)

_____ (ім'я та прізвище)

УДК 338.48-44(1-22)

Кваліфікаційна робота: 82 сторінки текстової частини, 11 рисунків, 14 таблиць, 65 літературних джерел.

Лащо Б.І. Сільський зелений туризм: сучасний стан та перспективи розвитку. Кваліфікаційна робота за спеціальністю 242 Туризм. Львів: ЛНУП, 2024. 95 с.

У роботі висвітлено теоретичні основи розвитку сільського зеленого туризму, зокрема розглянуто сільський зелений туризм як складову сфери туризму та рекреації (сутність, види, функції та чинники розвитку), а також особливості організації надання послуг у сфері сільського зеленого туризму.

Оцінено сучасний стан розвитку сільського зеленого туризму в Україні, а також економічний потенціал та тенденції розвитку суб'єктів сільського зеленого туризму, наведено стандартизацію та категоризацію сільського зеленого туризму в Україні.

Окреслено перспективи розвитку сільського зеленого туризму, а саме стратегічні напрями розвитку сільського зеленого туризму в Україні, інноваційні інструменти створення кластерів сільського зеленого туризму, зарубіжний досвід розвитку сільського зеленого туризму та можливості його використання в Україні.

Окрему увагу приділено аналізу стану охорони праці та охорони навколишнього середовища, їх покращенню.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота на тему «Сільський зелений туризм: сучасний стан та перспективи розвитку» присвячена дослідженню сучасного стану та проблем функціонування сфери сільського зеленого туризму в Україні, а також обґрунтуванню напрямів його розвитку в сучасних умовах.

В першому розділі «Теоретичні основи розвитку сільського зеленого туризму» розкрито сутність поняття «сільський зелений туризм», його види, функції, чинники розвитку та особливості організації.

У другому розділі «Аналіз сучасного стану розвитку сільського зеленого туризму в Україні» здійснено комплексну оцінку економічного потенціалу та тенденцій розвитку суб'єктів цього виду туризму. Подано принципи стандартизації та категоризації сільського зеленого туризму в Україні.

У третьому розділі «Перспективи розвитку сільського зеленого туризму» описано стратегічні напрями розвитку сільського зеленого туризму в Україні, а також інноваційні інструменти створення кластерів сільського зеленого туризму. Оцінено зарубіжний досвід розвитку сільського зеленого туризму та можливості його використання в Україні.

Ключові слова: туризм, сільський зелений туризм, садиби, економічний потенціал, кластери.

ANNOTATION

The qualification work "Rural green tourism: current state and development perspectives" is devoted to the study of the current state and functioning problems of the rural green tourism in Ukraine, as well as the justification of its development directions in modern conditions.

The first chapter "Theoretical foundations of the rural green tourism development" reveals the essence of the concept "rural green tourism", its types, functions, development factors and organizational features.

In the second chapter "Analysis of the current state of rural green tourism development in Ukraine" a comprehensive assessment of the economic potential and development trends entities of these tourism type was carried out. The principles of standardization and categorization of rural green tourism in Ukraine are presented.

The third chapter "Perspectives for the rural green tourism development" describes the strategic directions of the rural green tourism development in Ukraine, as well as innovative tools for creating rural green tourism clusters. The foreign experience of the rural green tourism development and the possibilities of its use in Ukraine were evaluated.

Keywords: tourism, rural green tourism, estates, economic potential, clusters.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ.....	9
1.1. Сільський зелений туризм як складова сфери туризму та рекреації: сутність, види, функції та чинники розвитку.....	9
1.2. Особливості організації надання послуг у сфері сільського зеленого туризму.....	18
1.3. Методика дослідження розвитку сільського зеленого туризму.....	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	28
2.1. Оцінка економічного потенціалу та тенденцій розвитку суб'єктів сільського зеленого туризму.....	28
2.2. Стандартизація та категоризація сільського зеленого туризму в Україні.....	33
2.3. Вплив сільського зеленого туризму на стан охорони навколишнього середовища.....	52
Розділ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ.....	56
3.1. Стратегічні напрями розвитку сільського зеленого туризму в Україні.....	56
3.2. Інноваційні інструменти створення кластерів сільського зеленого Туризму.....	62
3.3. Зарубіжний досвід розвитку сільського зеленого туризму та можливості його використання в Україні.....	67
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ.....	73
4.1. Основи охорони праці та заходи безпеки під час організації туристичних подорожей.....	73
4.2. Пожежна безпека.....	77
4.3. Інструкція з охорони праці та техніки безпеки.....	83
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	89

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сільський зелений туризм, як один із видів екологічного туризму, набуває все більшої популярності як серед українських, так і серед іноземних туристів. Це зумовлено кількома ключовими факторами. По-перше, урбанізація та прискорений темп життя в містах спонукають людей шукати спокій і гармонію в природному середовищі. Сільська місцевість з її мальовничими ландшафтами, чистим повітрям та можливістю відчувати автентичну українську культуру і традиції стає ідеальним місцем для відпочинку. По-друге, розвиток сільського зеленого туризму має значний економічний потенціал для сільських громад. Залучення туристів сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню рівня доходів місцевого населення та розвитку інфраструктури. Це, своєю чергою, стимулює розвиток місцевого виробництва та надання послуг, що сприяє загальному соціально-економічному підйому регіонів. По-третє, в умовах глобальних екологічних викликів, таких як зміна клімату та забруднення навколишнього середовища, сільський зелений туризм стає важливою складовою стратегії сталого розвитку. Він сприяє збереженню природних ресурсів, охороні біорізноманіття та підтримці екологічного балансу. Туристи, що обирають цей вид відпочинку, часто виявляють підвищений інтерес до екологічної відповідальності та підтримки місцевих екологічних ініціатив.

Крім того, в умовах пандемії COVID-19, коли міжнародний туризм зазнав значних обмежень, внутрішній туризм, зокрема сільський зелений туризм, став однією з альтернатив для українців. Безпечний відпочинок на природі, з мінімальними ризиками зараження, стає пріоритетним вибором для багатьох людей.

У сучасному світі масовий туристичний інтерес зміщується від звичайних відпочинкових поїздок до більш змістовних і пізнавальних подорожей. Ця тенденція відображає зміну пріоритетів серед туристів, які прагнуть не лише відпочити, але й отримати нові знання та враження. Замість концепції трьох "S" ("Sun-Sea-Sand" - сонце, море, пісок), яка традиційно асоціювалася з пляжним

відпочинком, набуває популярності концепція трьох "L" ("Landscape-Lore-Leisure" - пейзажі, традиції, дозвілля).

Отже, дослідження сучасного стану та перспектив розвитку сільського зеленого туризму в Україні є важливим і своєчасним. Воно дозволить виявити ключові тенденції, проблеми та можливості цього напрямку, а також розробити рекомендації щодо його подальшого розвитку, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українського туристичного ринку та забезпеченню сталого розвитку сільських територій.

Дослідженню теоретичних основ та практичних питань функціонування сільського зеленого туризму присвячені праці багатьох науковців, зокрема Ю. Боруцької, В. Васильєва, П. Горішевського, А. Доценка, Ю. Зінька, О. Камушкова, Н. Кудли, В. Липчука, М. Мальської, К. Ніколаєва, М. Рутинського, І. Тищук та ін. Однак, певні регіональні аспекти розвитку сільського зеленого туризму в умовах сьогодення вивчені не в повній мірі. Так, вимагає додаткового дослідження саме термінологія даної сфери туризму, її нормативно-правове забезпечення, а також принципи здійснення в умовах повномасштабної війни.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження сучасного стану та перспектив розвитку сільського зеленого туризму, а також розробка доцільних рекомендацій на основі зарубіжного досвіду для формування стратегічних напрямів розвитку сільського зеленого туризму як на загально-державному, так і на регіональному рівнях.

У відповідності до мети було визначено наступні **завдання**:

- дослідити теоретичні основи розвитку галузі сільського зеленого туризму, а саме його сутність, класифікацію, функції та чинники розвитку;
- розкрити характерні особливості організації надання послуг у сфері сільського зеленого туризму;
- здійснити комплексний економіко-статистичний аналіз сучасного стану розвитку сільського зеленого туризму в Україні;
- оцінити економічний потенціал й тенденції розвитку суб'єктів сільського зеленого туризму;

- дослідити процес категоризації та стандартизації сільського зеленого туризму в Україні;
- обґрунтувати перспективні напрями розвитку активного туризму у регіоні;
- окреслити стратегічні напрями розвитку сільського зеленого туризму;
- окреслити інноваційні інструменти створення кластерів сільського зеленого туризму.

Об'єкт дослідження: стан сільського зеленого туризму в Україні.

Предметом дослідження є регіональні умови та особливості розвитку сільського зеленого туризму.

Методи та інформаційна база дослідження. Теоретичною й методологічною основою для написання кваліфікаційної роботи були положення з основ економіки, туризмології, рекреалогії; наукові концепції, викладені у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників сільського зеленого туризму. Для вирішення завдань, які було визначено метою дослідження, застосовувалися певні загальнонаукові та конкретно-наукові методи: а саме діалектичний, історико-логічний, метод статистичної обробки даних, аналізу і синтезу, розрахунково-коєструктивний, структурно-функціональний, графічний тощо.

Інформаційну базу досліджень сформували Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти, офіційні дані Державної служби статистики України та Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму України, наукова література, інтернет-ресурси.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані під час написання кваліфікаційної роботи результати у вигляді теоретичних узагальнень, логічних висновків та практично-інноваційних рекомендацій можуть використовуватися в ході формування регіональних стратегій розвитку сільського зеленого туризму, в процесі діяльності агросадиб, а також в освітньому процесі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сільський зелений туризм як складова сфери туризму та рекреації: сутність, види, функції та чинники розвитку

Тематика сільського зеленого туризму в умовах сьогодення є надзвичайно важливою і актуальною. Насамперед через те, що сільський зелений туризм сприяє розвитку інфраструктури сільських територій, створює нові робочі місця, підтримує місцевий бізнес та економіку, а все це дозволяє підвищити рівень життя населення та зменшити міграцію в міста. Також підвищується екологічна стійкість, адже цей вид туризму часто орієнтований на збереження природи і екологічно чистий відпочинок, в результаті чого відвідувачі можуть насолоджуватися природними ландшафтами, культурними та історичними пам'ятками, сприяючи збереженню природних ресурсів.

Останніми роками спостерігається зростання попиту на сільський зелений туризм - після пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення. Багато людей стали більше цінувати відпочинок на природі та в менш людних місцях, що створює зростаючий попит на сільський зелений туризм, оскільки він пропонує безпечний і здоровий варіант відпочинку. Сільський зелений туризм позитивно впливає на культурний обмін та збереження традицій, бо дозволяє туристам знайомитися з місцевими традиціями, звичаями, ремеслами та кухнею, а це сприяє збереженню культурної спадщини та ідентичності сільських громад.

Не варто забувати про державну підтримку та політику, оскільки багато країн підтримують розвиток сільського зеленого туризму через різноманітні програми фінансування, гранти та інші ініціативи, спрямовані на стале використання природних та культурних ресурсів. Ще сільський зелений туризм має сприятливий вплив на різноманітність туристичних продуктів, адже, як відомо, включає в себе різноманітні види діяльності, такі як агротуризм,

екотуризм, етнотуризм, активний відпочинок (пішохідні тури, велосипедні маршрути) тощо, що дозволяє задовольнити різні інтереси та потреби туристів.

Серед важливого і значимого варто вказати й сприяння сільського зеленого туризму веденню здорового способу життя, оскільки відпочинок у сільській місцевості сприяє фізичному та психічному здоров'ю, пропонуючи активності на свіжому повітрі, органічну їжу та можливість відпочити від міської метушні. Таким чином, сільський зелений туризм є важливою складовою сфери туризму та рекреації, яка має значний потенціал для сталого розвитку, збереження культурної та природної спадщини, а також покращення економічного стану сільських територій.

Найбільшими перешкодами на шляху розвитку туризму в сільській місцевості традиційно вважалися транспортна віддаленість осередків відпочинку та їх рекреаційна необлаштованість, що не відповідала запитам сучасного туриста. Проте на початку XXI століття більшість сільських регіонів Європи успішно подолали ці проблеми. Завдяки зусиллям регіональних та місцевих органів влади було оновлено комунікаційну інфраструктуру, а масове поширення приватних автомобілів дозволило відвідувачам без труднощів досягати бажаних регіонів, навіть віддалених від початкових пунктів подорожі. Стимулювання розвитку рекреаційних форм малого підприємництва в сільській місцевості "осучаснило" нічліжну базу і наблизило стандарти сільської гостинності до загальноприйнятих "міських" стандартів готельного сервісу [53].

Не зважаючи на існування й розвиток самого явища сільського зеленого туризму, дотепер не існує єдиного підходу до визначення сутності сільського туризму як в Україні, так і в інших країнах Європи. Це зумовлено, насамперед, різними підходами в різних країнах (і навіть у окремих регіонах в межах однієї країни) до туризму як виду підприємницької діяльності в сільській місцевості.

Так, у відповідності з Законом України «Про туризм» від 15 вересня 1995 року із змінами та доповненнями у статті 4 «Організаційні форми та види туризму» сказано, що у залежності від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі, їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються,

чи інших ознак існують такі види туризму: дитячий; молодіжний; сімейний; для осіб похилого віку; для осіб з інвалідністю; культурно-пізнавальний; лікувально-оздоровчий; спортивний; релігійний; екологічний (зелений); сільський; підводний; гірський; пригодницький; мисливський; автомобільний; самодіяльний тощо [48].

Проте, на даний момент у туристично-рекреаційній сфері все більше використовується термін "сільський зелений туризм" хоча й існують певні суперечки щодо офіційного змістовного тлумачення цього поняття. У зв'язку з тим, що немає однозначної думки, використовується значна кількість словосполучень: сільський туризм, зелений туризм, екологічний туризм, природний туризм, агротуризм і т.п. (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Тракткування ключових понять сільського зеленого туризму*

№	Назва	Сутність
1	Стійкий (сталий) туризм (sustainable tourism)	сучасна концепція розвитку туризму, що ґрунтується на принципах концепції стійкого розвитку. Це туризм, що задовольняє всі наявні потреби, але при цьому розвивається таким чином, щоб забезпечити аналогічними можливостями майбутні покоління
2	Сільський туризм (rural tourism)	відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях, який передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсводами
3	Агротуризм (agritourism)	відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях, який передбачає використання сільського (фермерського) господарства з метою рекреації, освіти чи активного залучення до традиційних форм господарювання
4	Фермерський туризм (farm tourism)	складова частина агротуризму, пов'язана із прийомом туристів безпосередньо у помешканнях фермерського господарства, часто з мінімальними вимогами щодо зручностей (особливо щодо умов проживання)
5	Екологічний туризм, екотуризм (Ecological tourism)	пізнавальний і відпочинковий вид туризму, зосереджений на природних (малозмінених людиною) територіях, який передбачає заняття різними формами активної рекреації у природних ландшафтах без заподіяння шкоди навколишньому середовищу.

* складено на основі джерела [53]

Згідно Проекту Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» від 04 березня 2021 року №5206 розрізняють:

сільській туризм - відпочинковий вид туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі);

сільській зелений туризм - відпочинковий вид сільського туризму, пов'язаний з перебуванням туристів в власному житловому будинку сільського господаря, окремому (гостьовому) будинку або на території особистого селянського (фермерського) господарства;

екотуризм - вид сільського туризму, що передбачає відвідування туристами територій, що мають природничу, культурологічну, етнографічну цінність [47].

Право особистих селянських господарств займатися сільським зеленим туризмом визначено в статті 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 року № 742-IV [46]. Там чітко сказано, що особисте селянське господарство - це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму.

У таблиці 1.2 подано основні підходи до розуміння категорії «сільський зелений туризм».

Сільський зелений туризм є різновидом туризму, що поєднує відпочинок у сільській місцевості з екологічно чистими практиками, сприяючи збереженню природи і культурної спадщини регіону. Основні концептуально-теоретичні аспекти цього виду туризму подано в таблиці 1.3.

В. Косенко пропонує таку класифікацію видів сільського зеленого туризму:

- короткотерміновий (на вихідні дні), в основному він носить сезонний характер: риболовля, полювання, тихе полювання (збір грибів), катання на лижах,

Таблиця 1.2 - Дефініції категорії «сільський зелений туризм» *

Автор, джерело	Визначення
М.Рутинський, Ю.Зінько [53]	відпочинок у сільській місцевості характеризується тим, що, по-перше, відпочивальники ведуть сільський спосіб життя і знайомляться з місцевими звичаями; по-друге – це надання господарями туристу-відпочивальнику (споживачу) якісної послуги, яка повинна повністю відповідати його платоспроможному попиту
О. Камушков [20]	вид проведення вільного часу у формі стаціонарного, з можливістю недалеких виїздів чи походів, відпочинку в сільській місцевості
П. Горішевський, В. Васильєв, Ю. Зінько [7]	відпочинковий вид туризму, сконцентрований на сільських територіях, який передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, аграрних і народних музеїв, центрів з обслуговування туристів з екскурсородами
В.Федорченко, О.Костюкова, Т.Дьорова, М.Олексійко [61]	вид туризму, який дає можливість міським мешканцям активно відпочивати в приватних сільських господарствах, а сільським господарям поліпшити своє фінансове становище
О. Лукомська [34]	Вид проведення вільного часу у формі стаціонарного, з можливістю недалеких виїздів чи походів, відпочинку в сільській місцевості
С. Щербак [65]	Вид туризму, що передбачає розміщення туристів у сільській садибі для відпочинку та отримання ними відповідних послуг (традиційних основних: проживання (екологічне, культурне, історичне розташування), харчування (екологічно чисті продукти, дегустація місцевих (домашніх) страв), розваг (участь у фестивалях, ярмарках, організації традиційних свят); традиційних додаткових: робота на фермі, городі, у саду, на господарському дворі, сіновалі, рибалка, полювання; специфічних: догляд за домашніми тваринами, катання на конях, човнах, навчання народним ремеслам тощо)
Т. Булах [5]	вид туризму, що передбачає ознайомлення з місцевим побутом в агрооселях, вивчення традицій проведення народних свят, фольклорної творчості, організації подорожей вихідного дня
В. Биркович [2]	специфічна форма відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості, а також культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону
М.Кляп, Ф.Шандор [22]	Специфічна форма відпочинку на селі, де суб'єктами надання туристичних послуг є не професіонали, а мешканці села – власники особистих, підсобних та фермерських господарств, які спираються на наявні місцеві ресурси, а також сфера, що сприяє заохоченню сільського населення до розвитку приватної ініціативи, до забезпечення самозайнятості й підвищення рівня та якості життя на селі
Л. Оппельд, А. Гордіян [38]	специфічна форма відпочинку на селі, де суб'єктами надання туристичних послуг є не професіонали, а мешканці села – власники особистих, підсобних та фермерських господарств, які спираються на наявні місцеві ресурси, а також сфера, що сприяє заохоченню сільського населення до розвитку приватної ініціативи, до забезпечення самозайнятості й підвищення рівня та якості життя на селі

* узагальнено автором

Таблиця 1.3 - Концептуально-теоретичні аспекти сільського зеленого туризму*

№	Назва	Сутність
1	Рекреаційний потенціал сільського зеленого туризму	сукупність природних, етнокультурних, розселенських та суспільно-демографічних ресурсів, а також наявної господарської і комунікаційної інфраструктури території, що служать чи можуть служити передумовами розвитку сільського зеленого туризму
2	Агрорекреаційні ресурси (ресурси сільського зеленого туризму)	об'єкти та явища природного й антропогенного походження, які можна використовувати з метою відпочинку, оздоровлення і туризму у сільській місцевості кількісно обмеженого контингенту людей У фіксований час з допомогою наявних матеріальних можливостей
3	Соціально економічні агрорекреаційні ресурси	історично сформована система сільського розселення, піни і розміри поселень, традиції народної забудови, традиції аграрної культури місцевого населення, соціальний клімат на селі, ставлення автохтонів до приїжджих тощо
4	Агрорекреаційна інфраструктура	сукупність об'єктів, що сприяють організації гостинності на селі
5	Історико-культурна територія	особливе цілісне просторове утворення, де в традиційному природному і соціально-культурному середовищі зберігаються цінні об'єкти історико-культурної спадщини людства
6	Територіальна організація сільського зеленого туризму	система просторового взаєморозташування сільських населених пунктів, що надають агрорекреаційні послуги, по відношенню один до одного, а також щодо міст-центрів генерування споживачів агротуристичних послуг, сформованої транспортної інфраструктури території та об'єктів природної й етнокультурної спадщини регіону
7	Анімація сільського зеленого туризму	діяльність з розробки та здійснення спеціальних творчих, ігрових і шоу-програм проведення вільного часу у сільській місцевості

* складено на основі джерела [53]

а також маршрутний: заповідними місцями регіону (різноманітні способи пересування);

- відпочинковий (на час відпусток), його тривалість може коливатися від 20 до 40 днів;

- сезонний, який може бути сімейним, колективним або для окремих осіб (краєзнавці, археологи, художники);

- відпочинок іноземців, в тому числі діаспори (з метою поглиблення знання мови, вивчення історико-культурної спадщини краю) [25].

Розглянемо основні чинники розвитку сільського туризму, які відображено в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 - Чинники розвитку сільського туризму*

Чинники	Наповнення
Природні атракції	Гори та гірські масиви Ліси Озера, річки та водоспади Поля та луки Природні заповідники та національні парки Печери та карстові утворення Морське узбережжя (для сільських районів біля моря)
Розваги	Активний відпочинок на природі Культурні та освітні заходи Кулінарні враження Релаксація та відпочинок Екологічні та природоохоронні активності Тематичні заходи
Проживання	Агроекосадиби (агротуризм) Гостьові будинки та котеджі Кемпінги та каравани Екоселища та еко-готелі Спеціальні проекти та ініціативи Спільні гуртожитки та комунікальні проекти
Основні послуги	Проживання Харчування Екскурсії та розваги Екологічні та пізнавальні програми Спа-та оздоровчі послуги Трансфер та транспортні послуги Дитячі та сімейні розваги Wi-Fi та інші комунікаційні послуги
Форми проведення вільного часу	Екскурсії до місцевих пам'яток Велосипедні прогулянки Риболовля та купання у відкритих водоймах Відпочинок на природі з пікніками та барбекю Участь у фермерських роботах та майстер-класах Вечори з музикою та барбекю під відкритим небом Відвідування місцевих ресторанів та кафе для смачних страв з місцевих продуктів Піші прогулянки та збором ягід та грибів

*узагальнено автором

Сільський туризм є багатограним явищем, яке надає туристам можливість відпочити від міської метушні, насолодитися природою, зануритися у місцеву культуру і традиції, а також підтримати економічний розвиток сільських громад. Сільський туризм охоплює різні складові, які включають різноманітні види діяльності, послуги та ресурси, що роблять його привабливим для туристів.

Н. Кудла виділяє наступні складові сільського туризму (рис. 1.1).

Сільський зелений туризм виконує кілька важливих функцій, які можна поділити на рекреаційні, економічні, соціальні, екологічні та культурні аспекти.

Рекреаційна функція охоплює аспекти, пов'язані з відпочинком, оздоровленням та відновленням фізичних та психологічних сил людини. Вона підтверджується тим, що агрооселі розміщені у місцях з чудовими природними ландшафтами з чистим повітрям, у лісових масивах, що сприяє оздоровленню туристів.

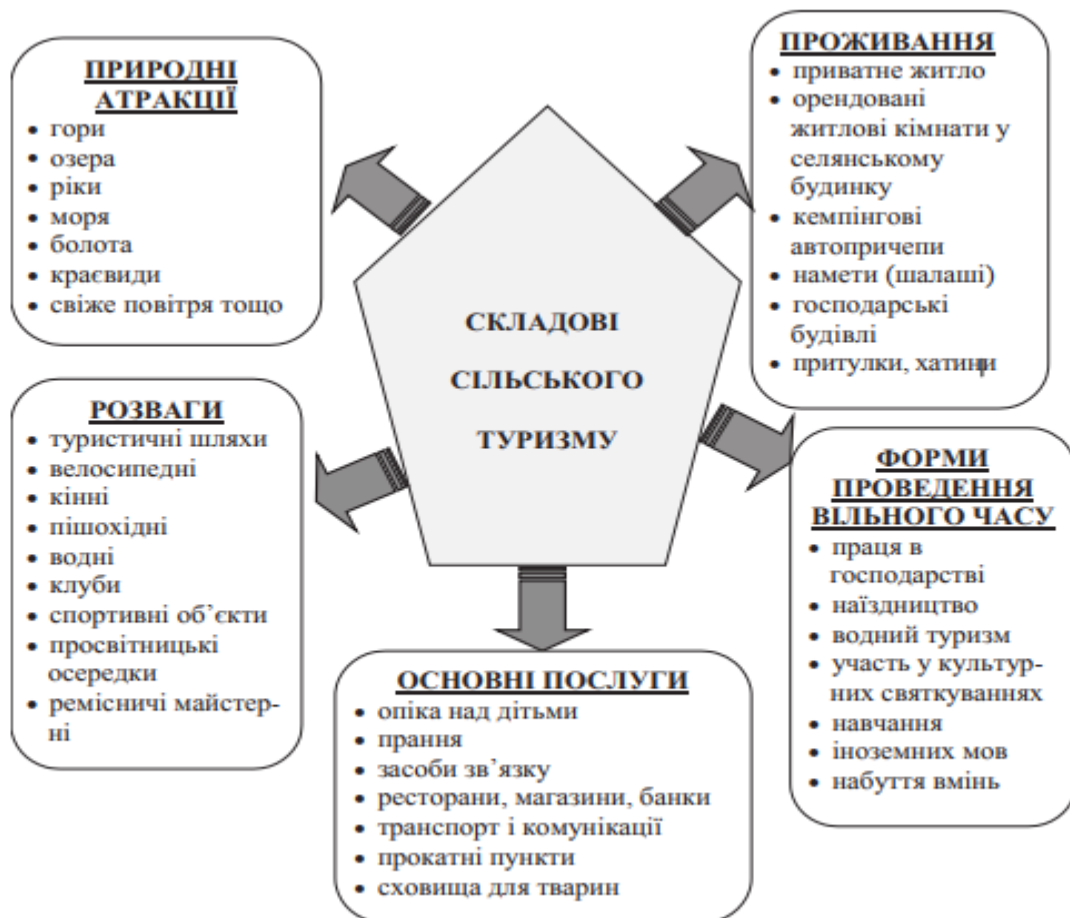

Рис. 1.1 - Складові розвитку сільського туризму [28]

Економічна функція включає створення робочих місць (зайнятість місцевого населення у сфері туризму допомагає зменшити рівень безробіття в сільських районах), додатковий дохід (місцеві жителі можуть отримувати додатковий дохід від надання послуг туристам (проживання, харчування, екскурсії), розвиток місцевого бізнесу (попит на місцеві продукти та сувеніри стимулює розвиток малого бізнесу), інвестиції в інфраструктуру (розвиток туризму сприяє покращенню інфраструктури (дороги, комунікації, громадські об'єкти).

Соціальна функція забезпечує поліпшення якості життя (збільшення доходів і покращення інфраструктури позитивно впливає на якість життя місцевих жителів), збереження демографічної ситуації (туризм може зупинити відтік молоді до міст, пропонуючи перспективи роботи на місцях), розвиток соціальних зв'язків (взаємодія між місцевими жителями та туристами сприяє культурному обміну та покращенню соціальних зв'язків).

Екологічна функція сприяє збереженню природи (екологічно орієнтовані туристи часто підтримують заходи зі збереження природних ресурсів), підвищенню екологічної свідомості (взаємодія з природою та участь в екотуризмі сприяє підвищенню екологічної обізнаності як туристів, так і місцевого населення), реабілітації природних територій (доходи від туризму можуть використовуватися для відновлення та підтримки природоохоронних територій).

Культурна функція відповідає за збереження культурної спадщини (туристи цікавляться місцевими традиціями, звичаями та ремеслами, що сприяє їх збереженню та відродженню), популяризацію культурних цінностей (організація культурних заходів та фестивалів допомагає популяризувати місцеву культуру), освіту та просвіту (туристи можуть дізнатися більше про історію, культуру та спосіб життя місцевого населення, що сприяє взаємному розумінню та повазі).

Ці функції взаємопов'язані і разом сприяють сталому розвитку сільських територій, збереженню їх природних і культурних ресурсів, а також покращенню якості життя місцевих жителів.

1.2. Особливості організації надання послуг у сфері сільського зеленого туризму

Організація надання послуг у сфері сільського зеленого туризму має свої особливості, що пов'язані з специфікою цього виду туризму, орієнтованого на збереження природних ресурсів, підтримку місцевих культурних традицій та забезпечення комфорту туристів. Розглянемо основні особливості організації таких послуг.

1. Інфраструктурна підготовка.

Сюди входять екологічно чисті споруди, зокрема використання екологічно чистих матеріалів для будівництва та облаштування туристичних об'єктів, таких як гостьові будинки, еко-готелі, кемпінги. Також тут враховується водопостачання та енергозбереження, зокрема встановлення систем збору дощової води, сонячних батарей, енергоефективних систем освітлення і опалення. Ще беруться до уваги відходи та переробка, а саме організація системи роздільного збору сміття та переробки відходів, компостування органічних відходів.

2. Якість та унікальність послуг.

Це насамперед місцеві продукти та страви, зокрема пропозиція туристам страв з місцевих продуктів, зокрема органічних, підтримка фермерських господарств. Також традиційні розваги та майстер-класи, такі як організація майстер-класів з місцевих ремесел, участь у традиційних святах і обрядах, пропозиція унікальних культурних заходів. А ще агротуристичні активності, а саме можливість участі туристів у сільськогосподарських роботах, збиранні врожаю, догляді за тваринами.

3. Взаємодія з місцевою громадою.

Сюди відносять залучення місцевих жителів, адже створюються робочі місця для місцевого населення, організуються спільні заходи з місцевими громадами. Також навчання та освіта, оскільки проводяться тренінги для місцевих жителів щодо екологічно чистих практик та обслуговування туристів.

Ще інші спільні ініціативи, такі як підтримка місцевих ініціатив, спрямованих на збереження природи та культурної спадщини.

4. Маркетинг та просування.

Маються на увазі цифрові платформи, зокрема використання інтернет-ресурсів, соціальних мереж для просування туристичних продуктів і послуг. Важливе і партнерство з туроператорами, співпраця з туристичними агентствами та операторами для залучення туристів. А також брендинг - створення унікального бренду, що відображає специфіку та унікальність регіону.

5. Екологічна відповідальність.

Дуже важливо мінімізувати вплив на довкілля, впроваджувати практики зменшення екологічного впливу туристичної діяльності. А також збереження природних ресурсів, використання поновлюваних ресурсів, охорона природних територій. Важливі й освітні програми, які містять інформування туристів про важливість збереження довкілля, проведення освітніх екскурсій.

6. Безпека та комфорт.

Сюди входить інфраструктура для безпечного відпочинку, зокрема забезпечення належних умов проживання та харчування, дотримання санітарних норм. А ще транспортні послуги - організація трансферів, оренда велосипедів, екскурсійні поїздки. Важливі тут й медичні послуги, такі як наявність медичних пунктів або доступ до медичних послуг у разі потреби.

7. Зворотній зв'язок та вдосконалення послуг.

Необхідно проводити оцінку якості послуг, а саме регулярно збирання відгуків від туристів, аналіз їхніх побажань і потреб. Ще важливо здійснювати аналіз конкурентів - моніторинг діяльності інших гравців ринку для впровадження кращих практик. Не варто забувати про інновації та розвиток, тобто постійне вдосконалення послуг, впровадження нових технологій та підходів.

Організація надання послуг у сфері сільського зеленого туризму вимагає комплексного підходу, спрямованого на створення сталих та екологічно

безпечних умов для відпочинку, підтримку місцевих громад і культурних традицій, а також забезпечення високого рівня комфорту і задоволення потреб туристів.

Основною послугою сільського зеленого туризму є надання туристам тимчасового проживання. Сільський туристичний продукт (комплекс послуг сільського зеленого туризму, агротуристичний пакет послуг) включає сукупність послуг з нічлігу, гастрономії, екскурсійного обслуговування та відпочинково-розважальних заходів, які пропонує власник агросадиби (агропансіонату). Згідно з офіційним трактуванням, послуга - це специфічна форма суспільно корисної праці, де сам продукт праці (річ або корисний ефект діяльності) та процес його виробництва (тобто обслуговування) невіддільні один від одного [35].

Послуги сільського зеленого туризму поділяють на: основні та додаткові (рис. 1.2).

Рис. 1.2 – Класифікація послуг сільського зеленого туризму*
* складено на основі джерела [16]

У сільському зеленому туризмі загалом діють майже ті самі правила прийому і обслуговування туристів, що й у масовому туризмі, особливо у сфері надання послуг та психології взаємодії. В умовах сьогодення аграрний туризм сприймається як особлива форма відпочинку на селі з широкими можливостями використання природних, матеріально-виробничих і культурних ресурсів регіону. У багатьох країнах аграрний туризм вважається невід'ємною частиною комплексного соціально-економічного розвитку села та одним із способів вирішення численних сільських проблем.

Процеси становлення й розвитку сільського зеленого туризму в умовах підприємництва зумовлені соціально-економічними перетвореннями в аграрному секторі економіки України, зокрема формуванням нових організаційних форм господарської діяльності на основі приватної власності. Встановлено, що розвиток сільського зеленого туризму переходить від неконсолідованого індивідуального господарювання до організаційної форми підприємницької діяльності, яка задовольняє потреби сільського населення і є додатковим джерелом доходів. Важливою особливістю сільського зеленого туризму є активна участь у ньому сільських жителів, які не мають достатнього досвіду самостійної діяльності та навичок туристичного обслуговування, але, прагнучи покращити своє матеріальне становище, змушені самореалізовуватися, вдосконалюючи практично набуті знання [3].

В Україні найбільше використовуються такі дві форми надання послуг сільського зеленого туризму як агрооселя - це особисте селянське господарство, де власник не реєструється як суб'єкт підприємницької діяльності та аграрне господарство чи агрооселя - приватне підприємство, де господар реєструється як суб'єкт підприємницької діяльності (рис.1.3).

Головна відмінність сільського зеленого туризму від інших його видів полягає в тому, що тут туристичні послуги надають особи, що мають інший фах (сільськогосподарські робітники, працівники сфери освіти тощо) та надають ці послуги в сільській місцевості.

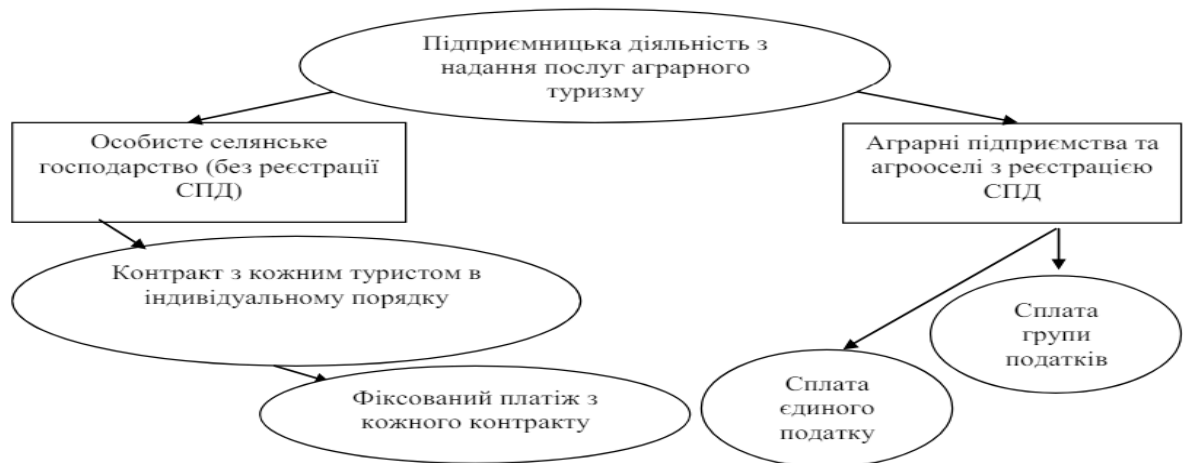

Рис. 1.3 - Форми надання послуг сільського зеленого туризму в Україні

Сільський зелений туризм здебільшого має відпочинковий та пізнавальний характер, важливою частиною якого є агрооселя. Агрооселя - це житлове приміщення в сільській місцевості, яке містить до п'яти кімнат (залежно від категорії житла), пристосованих для проживання туристів, і належить господарю на правах приватної власності. Власник агрооселі займається сільськогосподарською діяльністю або працює у сфері обслуговування чи соціальній сфері села [25].

Кожна агрооселя прагне мати власну "родзинку" у всьому: в оформленні сільського двору, інтер'єрі житла, оригінальності харчування, виборі додаткових послуг та їх привабливості. Досягти цього складно без підприємливого підходу і креативного мислення.

Основна послуга сільського зеленого туризму – це не просто надання туристам тимчасового проживання, а створення комплексного обслуговування відпочивальників, що включає проживання, харчування та дозвілля. Центральну роль в організації відпочинку відіграє сільська родина, яка проживає в селі та веде особисте селянське господарство. Вони також використовують майно свого господарства для надання послуг у сфері сільського зеленого туризму. Члени сільських родин, готуючись до прийому гостей, підвищують свої знання з ведення домашнього господарства, санітарії, кулінарії тощо. Це сприяє

фактичній трансформації сільських жителів у більш кваліфіковану робочу силу та підвищенню якості людського капіталу села [42].

Якщо особисте селянське господарство планує надавати послуги у сфері туризму і рекреації з використанням власного майна, то вони мають перепрофілюватися в аграрне туристичне господарство з дотриманням наступних вимог:

- тип господарства (господарство повної спеціалізації, господарство часткової спеціалізації, багатофункціональне сільськогосподарське підприємство);
- розташування й екологічні чинники (окремий житловий будинок, рекреаційну площадку для туристів біля будинку, відокремлене розташування господарства, водовідведення, каналізація, чиста питна вода);
- виробнича діяльність (власне виробництво екологічно чистих продуктів харчування, культура харчування);
- стандарт розміщення (знак якості та відповідний стандарт, зручні приміщення, вигоди);
- інфраструктура агротуристичного господарства (стоянка, гараж, озеленення, альтанка) [28, с. 104].

Таким чином, сільський зелений туризм відіграє значущу роль в економічному та соціокультурному розвитку руральних регіонів, забезпечуючи збереження природного та культурного спадку, а також сприяючи розвитку місцевих громад. Особливості організації надання послуг у цій сфері включають в себе створення комфортних умов проживання, розробку туристичних маршрутів, що демонструють унікальність місцевої природи та культури, а також надання якісних послуг з харчування, базуючись на місцевих продуктах. Необхідно також забезпечити доступність та безпеку туристичних об'єктів, організувати ефективну маркетингову та рекламну кампанію, і встановити справедливі ціни на послуги, які б відображали якість і унікальність запропонованих переживань. Зрештою, успіх сільського зеленого туризму залежить від інтеграції інтересів всіх зацікавлених сторін: місцевих жителів, туристів та державних органів.

1.3. Методика дослідження розвитку сільського зеленого туризму

Методика дослідження сільського зеленого туризму включає кілька ключових етапів і підходів, що дозволяють всебічно оцінити його розвиток і вплив на сільські громади. Застосування цих методів дозволяє отримати комплексне уявлення про стан і перспективи розвитку сільського зеленого туризму, а також його вплив на соціально-економічний розвиток сільських територій.

Дослідження сільського зеленого туризму охоплює широкий спектр методів і підходів, оскільки це міждисциплінарна сфера, що включає аспекти економіки, соціології, екології та культурології. Основні методи та способи дослідження, які можуть бути використані в цій галузі:

1. Кількісні методи, зокрема опитування (застосування анкет і опитувань для збору даних про переваги туристів, рівень задоволеності, економічні ефекти тощо), статистичний аналіз (використання статистичних методів для аналізу даних, отриманих з опитувань або з офіційних джерел, таких як державні органи статистики), економічне моделювання (застосування економічних моделей для прогнозування впливу сільського зеленого туризму на місцеву економіку).

2. Якісні методи, а саме інтерв'ю (проведення глибинних інтерв'ю з туристами, місцевими жителями, представниками туристичних підприємств і організацій для отримання детальної інформації про досвід, мотивацію та проблеми), фокус-групи (організація обговорень у групах для вивчення думок і ставлення різних груп населення щодо сільського зеленого туризму), спостереження (ведення спостережень за поведінкою туристів і місцевих жителів для отримання безпосередньої інформації про туристичну діяльність).

3. Документальні методи, зокрема аналіз документів (вивчення нормативних актів, стратегічних документів, звітів, статистичних даних та інших офіційних документів, пов'язаних із сільським зеленим туризмом), контент-аналіз (аналіз

змісту публікацій, реклами, веб-сайтів та інших медійних джерел для вивчення тенденцій і маркетингових стратегій).

4. Географічні методи, такі як картографування (використання географічних інформаційних систем (ГІС) для візуалізації та аналізу просторових даних, таких як розташування туристичних об'єктів, маршрути тощо), просторовий аналіз (дослідження просторових взаємозв'язків та патернів у розвитку сільського зеленого туризму).

5. Екологічні методи, зокрема оцінка впливу на довкілля (вивчення впливу туристичної діяльності на природне середовище і розробка рекомендацій для зменшення негативного впливу), моніторинг біорізноманіття (спостереження і аналіз змін у біорізноманітті в районах, популярних серед туристів).

6. Соціальні та культурні методи, а саме соціологічні дослідження (вивчення соціальних аспектів сільського зеленого туризму, таких як вплив на громаду, зміна соціальних відносин, розвиток культурних традицій тощо), етнографічні дослідження (глибинне вивчення культурних аспектів та традицій місцевих громад, які можуть бути привабливими для туристів).

7. Інноваційні методи, такі як аналіз великих даних (використання технологій аналізу великих обсягів даних для виявлення тенденцій і патернів у туристичній діяльності), соціальні мережі (дослідження інформації з соціальних мереж для аналізу відгуків, тенденцій і переваг туристів).

Кожен з цих методів може бути використаний окремо або в комбінації для отримання більш повної та всебічної картини стану і перспектив розвитку сільського зеленого туризму.

Дослідження природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму включає кілька основних етапів і методик, які дозволяють оцінити та використати природні ресурси для розвитку туризму в сільських регіонах. Основні етапи такої методики:

1. Визначення цілей і завдань дослідження. Цілі - оцінка потенціалу природних ресурсів для розвитку сільського зеленого туризму, визначення ключових факторів, які впливають на цей потенціал. Завдання - виявлення

основних природних ресурсів, оцінка їхнього стану та придатності для туристичної діяльності.

Рис. 1.4 - Методика дослідження природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму на рівні регіону [59, с. 76]

2. Збір та аналіз інформації. Літературний огляд - аналіз існуючих досліджень та публікацій з теми сільського зеленого туризму та природних ресурсів. Картографічний аналіз - використання карт та геоінформаційних систем (ГІС) для оцінки природних ресурсів та їхнього розташування.

Експедиційні дослідження - проведення польових досліджень для збирання даних про стан природних ресурсів (флора, фауна, ландшафти, водні ресурси).

3. Оцінка природних ресурсів. Флористичний та фауністичний аналіз - оцінка біорізноманіття та наявності рідкісних або ендемічних видів рослин та тварин. Ландшафтний аналіз - визначення привабливості та естетичної цінності ландшафтів. Гідрологічний аналіз - оцінка водних ресурсів (озера, річки, водоспади) та їх потенціалу для туристичної діяльності.

4. Соціально-економічний аналіз. Демографічний аналіз - вивчення населення сільських регіонів, їхньої культури та традицій. Інфраструктурний аналіз - оцінка наявності та стану інфраструктури (дороги, житло, туристичні об'єкти). Економічний аналіз - аналіз потенційного економічного впливу розвитку сільського зеленого туризму на регіон.

5. Визначення пріоритетних напрямів розвитку. Класифікація ресурсів - ранжування природних ресурсів за їхнім потенціалом для розвитку туризму. Розробка стратегій - визначення стратегій та заходів для використання природних ресурсів з метою розвитку туризму.

6. Розробка рекомендацій та впровадження. Рекомендації - розробка конкретних рекомендацій для місцевих органів влади, підприємців та громади щодо розвитку сільського зеленого туризму. План впровадження - створення плану дій для реалізації рекомендацій та залучення інвестицій.

7. Моніторинг і оцінка результатів. Моніторинг - регулярне відстеження змін у стані природних ресурсів та ефективності заходів з розвитку туризму. Оцінка результатів - аналіз досягнутих результатів та внесення коректив у стратегії розвитку.

Застосування цієї методики дозволяє системно підходити до оцінки та використання природно-ресурсного потенціалу для розвитку сільського зеленого туризму, сприяючи сталому розвитку сільських територій та збереженню природного середовища.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка економічного потенціалу та тенденцій розвитку суб'єктів сільського зеленого туризму

Сільський зелений туризм набирає все більшої популярності як засіб розвитку місцевих економік, збереження культурної спадщини та природних ресурсів. У контексті глобалізації та зростаючої екологічної свідомості, сільський туризм стає важливим інструментом для стимулювання економіки у менш розвинутих регіонах, надаючи нові можливості для заробітку та підвищення якості життя місцевих громад. Важливим аспектом є оцінка економічного потенціалу та аналіз тенденцій розвитку, які можуть впливати на успішність та сталість цієї галузі. Це дозволяє визначити ключові напрямки для інвестування та розвитку, забезпечити більшу привабливість для туристів, та зміцнити роль сільського туризму у соціально-економічній структурі країни. Вивчення та аналіз таких аспектів вимагають уважного підходу до збору даних, оцінки поточних трендів та прогнозування майбутнього розвитку галузі.

При аналізі економічного потенціалу учасників сільського зеленого туризму основними показниками, які враховуються, є кількість туристичних садиб, їхні можливості для розміщення відпочиваючих, середня місткість цих садиб, а також їх загальна та житлова площа.

Сільський зелений туризм стає дедалі популярнішим видом відпочинку, що дозволяє глибше пізнавати і цінувати натуральне середовище, зокрема в сільських місцевостях. Цей вид туризму, який поєднує в собі екологічність та пізнавальні аспекти, швидко розвивається в Європі, де все більше людей вибирають відпочинок, який включає близькість до природи і автентичний культурний досвід.

Україна, зі своїм різноманітним природним та культурним ландшафтом, має величезний потенціал для розвитку сільського зеленого туризму. Країна може

похвалитися мальовничими зонами відпочинку, гірськими масивами, прибережними районами, а також збереженими національними традиціями та архітектурою. Окрім того, Україна відома своїми природними ресурсами, такими як мінеральні джерела і родовища лікувальних вод, що становлять значну частину її території.

Розвиток сільського зеленого туризму не тільки сприяє збереженню природних і культурних багатств, але й відіграє ключову роль у стимулюванні соціально-економічного розвитку регіонів. Він може стати джерелом доходу для місцевих громад, забезпечуючи нові робочі місця та сприяючи розвитку місцевої інфраструктури. Зелений туризм також стимулює зростання інших секторів економіки, таких як аграрний, харчовий та сувенірний, залучаючи інвестиції та підвищуючи загальний рівень життя населення.

Враховуючи зростаючий світовий інтерес до екологічно відповідального туризму, Україна має всі шанси використати свій потенціал для просування цього напрямку, пропонуючи унікальні та незабутні враження відпочиваючим [32].

Варто відмітити, що значна частина природних і культурних ресурсів України розташована у сільських районах. Країна володіє понад 150 тисячами об'єктів культурної спадщини, проте активно використовується лише близько 5,5 тисяч з них. Щодо ринку праці, майже дві третини сільського населення перебувають у стані безробіття або малозайнятості. Згідно з даними на 1 січня 2022 року, безробітними визнано 467,5 тисяч осіб, з яких 271,5 тисячі мешкають у сільській місцевості.

Експерти стверджують, що близько 10% приватних житлових будинків у сільських районах України, що становить приблизно 6,3 млн житлових одиниць, мають потенціал для адаптації під прийом туристів. Крім того, дві третини всієї сільськогосподарської продукції, яка готова до реалізації, вирощується в особистих селянських господарствах, що також може сприяти розвитку сільського зеленого туризму в регіоні [30].

Однак, за офіційними даними, зареєстровано лише близько чотирьох сотень селянських господарств, які пропонують послуги в галузі зеленого туризму. Водночас, точне визначення кількості таких садиб в Україні залишається складним завданням. Наукові дослідження вказують на відсутність надійних джерел інформації, які б могли дати об'єктивну картину стану розвитку сільського зеленого туризму в країні.

Таблиця 2.1 – Параметри оцінки економічного потенціалу суб'єктів сільського зеленого туризму України (фізичних осіб)*

Роки	Кількість зелених садиб, од.	Кількість розміщених осіб	Середня місткість садиб, місць	Площа садиб, кв.м
2014	230	50724	11,0	49425,3
2015	285	49948	12,6	65986,2
2016	233	39311	13,5	71208,4
2017	235	49253	12,7	73241,0
2018	375	79891	13,2	90811,1
2019	375	49948	12,6	66986,0
2020	377	39311	13,5	71208
2020р. до 2014р., %	163,9	77,5	122,7	144,1

* складено автором на основі джерела [10]

Як свідчать офіційні дані державної служби статистики України (табл. 2.1), останніми роками кількість садиб сільського зеленого туризму збільшилася на 63,9%, що є позитивною динамікою у даній сфері. Також збільшилася місткість цих садиб та площа, проте кількість розміщених осіб дещо зменшилася.

Аналізуючи економічний потенціал сільського зеленого туризму України, важливо врахувати кілька ключових аспектів, таких як природні ресурси, культурна спадщина, інфраструктура, і частка туризму в економіці країни. Оскільки конкретні числа можуть змінюватися, використовуються узагальнені оцінки та потенційні можливості.

Щодо природних та культурних ресурсів, то Україна має понад 400 джерел мінеральних вод та 100 родовищ лікувальних вод, що створює умови для здоров'язберігаючого туризму. Загалом більше 150 тис. об'єктів культурної

спадщини (з яких активно використовується лише 5.5 тис.), що може приваблювати туристів зацікавлених у культурному відпочинку. За даними до 2022 року, Україна мала майже 15% території, яка відносилася до зон відпочинку з гірськими та прибережними ландшафтами.

Якщо говорити про інфраструктуру, то існує потенціал використання 6.3 млн житлових будинків в сільських районах для прийому туристів. Зараз лише близько 400 селянських садиб зареєстровано як надавачі послуг у галузі сільського зеленого туризму.

Беручи до уваги економічний вплив та робочі місця, вважаємо, що сільський зелений туризм може сприяти створенню робочих місць, зменшенню рівня безробіття серед сільського населення, яке становить майже дві третини. Розвиток цієї галузі може підтримувати місцеві економіки через збільшення витрат туристів на житло, харчування, розваги та покупку місцевих товарів та сувенірів.

Важливим є інвестиційний потенціал, адже інвестування в розвиток інфраструктури та покращення послуг може значно збільшити кількість відвідувачів та прибутки від зеленого туризму. Існують можливості для залучення міжнародних грантів та інвестицій, що спрямовані на розвиток сталого туризму та економіки сільських районів.

Загалом, сільський зеленого туризм в Україні має значний потенціал для зростання, який може бути реалізований через стратегічні інвестиції та увагу до розвитку інфраструктури та послуг.

У першому кварталі 2023 року в Україні було обраховано податки з туристичної сфери, з яких державний бюджет отримав 383 мільйони гривень. Ця сума на 29% менша порівняно з першим кварталом 2022 року, коли було сплачено 540 мільйонів 406 тисяч гривень. У порівнянні з 2021 роком, коли до казни надійшло 629 мільйонів 135 тис. грн., податкові надходження за цей період в 2022 році зменшились на 39%.

У 2023 році кількість юридичних осіб, які займаються туризмом, знизилася на 35%, а фізичних осіб – на 34%. При цьому в 2022 році спостерігалось

зменшення кількості юридичних осіб у туристичній галузі на 44% та фізичних осіб на 36%.

Готелі стали основними платниками податків у першому кварталі 2023 року, сплативши 61% від загальної суми (233 млн. 693 тис. грн.). Проте це на 22% менше, ніж за аналогічний період 2022 року (299 млн. 782 тис. грн.) та на 41% менше порівняно з 2021 роком (394 млн. 576 тис. грн.).

Турбази та дитячі табори відпочинку в 2023 році сплатили на 48% менше податків, що склало 25 мільйонів 652 тис. грн., порівняно з 49 млн. 112 тис. грн. у 2022 році. З 2021 року податкові надходження з цієї діяльності впали на 78%. Від кемпінгів та стоянок для житлових автофургонів надійшло на 20% більше податків, але ця сума все ще на 67% менша в порівнянні з 2021 роком [36].

Для аналізу тенденцій розвитку суб'єктів сільського зеленого туризму в Україні, важливо враховувати кілька ключових показників, які включають кількість зареєстрованих садиб, рівень їх використання, інфраструктурні удосконалення, та зміни у законодавстві, що впливають на сектор. Нижче наведено декілька тенденцій, спираючись на доступні дані та загальні спостереження:

1. Зростання кількості зареєстрованих садиб. Як було зазначено раніше, в Україні налічується лише близько 400 офіційно зареєстрованих садиб, що надають послуги сільського зеленого туризму. Ця кількість збільшується, але потребує значного поштовху через поліпшення регуляторного середовища та підтримку з боку держави.

2. Інфраструктурні удосконалення. Існує потенціал для використання великої кількості житлових будинків у сільських районах для туристичних цілей. Розвиток інфраструктури, такий як дорожнє покриття, доступ до Інтернету, та сучасні санітарні умови, може значно підвищити привабливість цих місць.

3. Законодавчі зміни. Уряд України ініціював декілька програм, спрямованих на стимулювання розвитку сільського туризму. Це включає зменшення

податкового навантаження для малого та середнього бізнесу у цьому секторі, а також забезпечення державної підтримки у вигляді грантів і кредитів.

4. Соціально-економічний вплив. Сільський зелений туризм сприяє створенню робочих місць, особливо в регіонах з високим рівнем безробіття. Залучення туристів також збільшує доходи місцевих громад та покращує загальний економічний стан.

5. Міжнародна кооперація. Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та іноземними партнерами для розробки стандартів та методик у сфері зеленого туризму, що сприяє залученню інвестицій і розвитку цієї галузі.

Підсумовуючи, тенденції вказують на поступове зростання та розвиток суб'єктів сільського зеленого туризму в Україні. Зусилля, спрямовані на покращення інфраструктури та законодавче регулювання, а також на підвищення обізнаності і доступності сільських туристичних ресурсів, мають потенціал значно підвищити економічну ефективність цього сектору.

2.2. Стандартизація та категоризація сільського зеленого туризму в Україні

У 1996 р. ініціатором розвитку сільського туризму в Україні виступила громадська неприбуткова організація – Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Метою її діяльності була популяризація відпочинку в українському селі, сприяння розвитку сільської інфраструктури та самозайнятості сільського населення, збереження культурної спадщини та навколишнього середовища. Спілка сільського зеленого туризму України – професійна громадська організація, представляє галузь на ринку України, об'єднує в мережу під знаком якості «Українська гостинна садиба» (рис. 2.1) власників селянських та фермерських господарств від базової до третьої (вищої) категорії [57].

Рис. 2.1 - Емблема Спілки сільського зеленого туризму України

З 2004 р. впроваджуються відповідні знаки сертифікації об'єктів сільського зеленого туризму: система якості послуг «Українська гостинна садиба», а також введено Програму екологічного маркування «Зелена садиба». Цей знак дозволяє сільському господарю публічно інформувати про якість житлових умов і рівень наданих послуг через засоби реклами та інформації, а також встановлювати ціни, що відповідають категорії об'єкта. Знак, який вручається Громадською організацією «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні», може слугувати ефективним маркетинговим інструментом для підвищення популярності господарства. Знак «Українська гостинна садиба» діаметром 0,5 метра вручається власнику для встановлення на зовнішній стороні будинку, виділяючи його серед інших. Знак надається на термін три роки, що засвідчується відповідним сертифікатом (рис. 2.2).

З метою розвитку різних форм поселення у сільських садибах, підвищення якості комплексного обслуговування туристів, надаваних послуг розміщення та сприяння розвитку сільських територій в Україні правлінням ГО "Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні" протокол № 46 від 6 травня 2008 року (із змінами та доповнення протокол № 1 від 31 січня 2013 року) було затверджено «Програму добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» [45].

Рис. 2.2 - Знак та сертифікат «Українська гостинна садиба» та «Зеленої садиби»

Спілка сільського зеленого туризму України є автором та власником програми категоризації «Українська гостинна садиба» та екомаркування «Зелена садиба»: знак та сертифікат «Українська гостинна садиба» мають (рис. 2.3) 210 власників у 21 області, у т.ч. 96 базового рівня, 38–першого, 41–другого, 35–третього (найвищого) рівня; знак та сертифікат «Зелена садиба» мають 49 садиб у 7 областях, у т.ч. першого рівня – 45, другого – 4 [33].

Рис.2.3 - Українські гостинні садиби

Сертифікат, що видається на термін до двох років, підтверджує відповідність до встановлених категорій, які визначаються кількістю квітів. В межах програми «Українська садиба гостинності» було сертифіковано 126 садіб з 20 областей, кожна з яких отримала категорійний сертифікат за наступними критеріями:

Базова категорія: садиба відповідає мінімальним стандартам, таким як наявність необхідних зручностей для розміщення туристів - без квіткової позначки, загалом 49 садіб;

Перша категорія: включає в себе базові вимоги плюс додаткові, такі як озеленення, парковка, мінімальні розміри клумб і санвузлів - позначено однією квіткою, 29 садіб;

Друга категорія: охоплює всі вимоги першої категорії, а також забезпечення окремого входу для гостей, дитячого майданчика, сауни, доступу до Інтернету - позначено двома квітками, 25 садіб;

Третя (найвища) категорія: включає усі переваги другої категорії з додаванням таких елементів як басейн, гараж, телевізор і холодильник у кімнатах, зона відпочинку з натуральних матеріалів, цілодобове забезпечення гарячою та холодною водою - позначено трьома квітками, 23 садиби.

Представляємо дослідження щодо визнання категорійності сільського зеленого туризму в регіонах України (рис. 2.4).

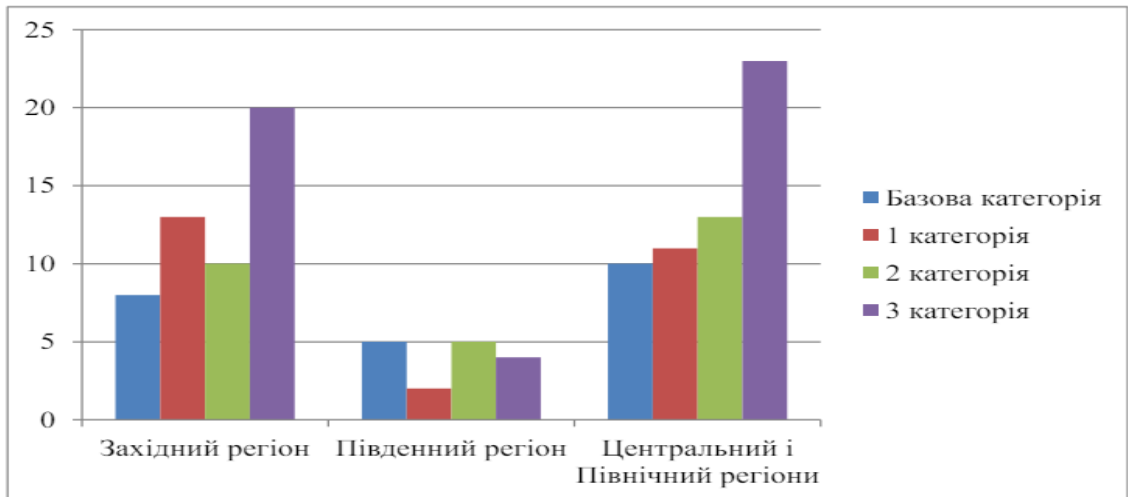

Рис. 2.4 - Категоризація у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» [44]

За спостереженнями, найбільшу кількість сертифікатів у межах категорії «Територія міста-регіону України» було видано в Західному регіоні, зокрема в Закарпатській області (30 сертифікатів) та Івано-Франківській області (13 сертифікатів), а також у Центрально-Північному регіоні, де Київська область отримала 15 сертифікатів, Черкаська – 20, а Кіровоградська – 11. Ці регіони вирізняються завдяки унікальним природним умовам, різноманітності національної кухні та самобутній культурі місцевих жителів. В інших регіонах, зокрема центральному та східному, де існують всі передумови для розвитку агротуризму, цей напрямок все ще знаходиться у процесі формування і розвитку.

Важливим кроком для розвитку сільського зеленого туризму вперше було ухвалено Кодекс стандартів організації України ГО «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні» «Українська гостинна садиба» протокол №8 (10) від 10 січня 2024 року. Цей Кодекс визначає стандарти обслуговування клієнтів, розміщення, спеціальні стандарти для спеціалізованих типів розміщення, екологічні стандарти, стандарти доступності, стандарти кемпінгу, стандарти туристичної діяльності, стандарти харчових продуктів і напоїв, стандарти прозорості, комунікації та просування, скарги, моніторинг та оцінка, використання логотипів (знаків) Кодексу стандартів [23].

Вже понад 25 років Спілка сільського зеленого туризму України працює над освітніми програмами та просуванням туризму у сільській місцевості. 30 січня 2024 року Спілка зробила важливий крок вперед, започаткувавши Академію сільського розвитку. Цей новий освітній проект має на меті створення єдиного навчального продукту для сільських громад, а також забезпечення доступності високоякісної освіти для всіх зацікавлених, незалежно від їхнього місця проживання. В склад Академії увійшли 33 експерти, включаючи професорсько-викладацький склад українських вищих навчальних закладів та практиків у галузі сільського туризму. Академія покликана стати провідним освітнім центром в області сільської гостинності та зеленого туризму, надаючи учасникам ринку можливість отримати сучасні та якісні знання [1].

Якщо розглянути в динаміці, то можна побачити, що упродовж років на сайті Спілки сільського зеленого туризму України можна було знайти усю необхідну інформацію, зокрема дуже важливою була наявність каталогу садиб в розрізі регіонів та областей України [21]. Тут можна було відстежити перелік садиб, рівень їх категорії, опис та фото. Однак, через карантинні умови COVID-19 та російсько-українську війну сфера сільського зеленого туризму зазнала значних змін. Тепер на новому сайті Спілки сільського зеленого туризму України можна побачити лише ту незначну кількість садиб, які на даний час мають відповідні сертифікати. Тож проаналізуємо їх стан та умови функціонування в розрізі областей.

Вінницька область розташована в серці України та славиться своєю багатою історією, культурним розмаїттям та природними красотами. Цей регіон є домом для численних історичних пам'яток, що відображають багатовікову історію України. Вінниця, як адміністративний центр області, є магнітом для туристів завдяки своїм визначним пам'яткам, таким як водограй Roshen, один з найбільших фонтанів Європи, який освітлюється вечорами кольоровими світловими шоу. Історичний центр Вінниці приваблює відвідувачів своїми архітектурними пам'ятками барокового та класицистичного стилів, які дозволяють зануритися в атмосферу минулих епох.

В регіоні також збереглися багато сіл з традиційним українським способом життя, де можна спостерігати за повсякденними справами місцевих жителів та ознайомитися з народними ремеслами. Однією з культурних перлин області є Національний музей-садиба Миколи Пирогова, де зберігається спадщина видатного хірурга і вченого, і де його могила є місцем паломництва для медиків з усього світу.

Виноробство є однією з провідних галузей Вінницької області, з винними фестивалями, що приваблюють поціновувачів цього благородного напою. Щороку тут проводяться заходи, що демонструють вишукані вина виробників з усього регіону, включаючи дегустації та майстер-класи від провідних сомельє. Також область славиться своїми фруктовими садами та овочевими господарствами, що є частиною сільськогосподарської спадщини цього регіону (табл. 2.2).

Дніпропетровська область відіграє ключову роль у промисловій та науковій сферах України, займаючи стратегічне положення у східній частині країни. Крім того, річка Дніпро, яка протікає через область, створює чудові умови для активного відпочинку. Водні види спорту, такі як веслування, яхтинг та риболовля, є популярними заняттями серед мешканців і гостей регіону. Поїздки до мальовничих місць, піші та велосипедні маршрути дозволяють повною мірою насолоджуватися природною красою і розкішню ландшафтів Дніпропетровської області (табл. 2.3).

Закарпатська область, розташована на заході України і оточена мальовничими Карпатськими горами, є одним з найбільш унікальних регіонів країни. Цей регіон відомий не тільки своїми захоплюючими гірськими пейзажами, але й термальними джерелами, які приваблюють туристів з усього світу. Закарпаття є ідеальним місцем для тих, хто шукає відпочинок серед природи, а також для любителів активного відпочинку та сільського зеленого туризму, пропонуючи широкий спектр активностей від піших походів до гірського велоспорту.

Таблиця 2.2 - Садиби Вінницької області*

№	Назва садиби	Категорія комфорту	Характеристика садиби
1	Перлина степу	Третя	
2	Центр етнографічного, сільського зеленого туризму та сімейного відпочинку «Фрумушика-Нова»	Третя	
3	Коло друзів	Третя	
4	“Два куми”	Третя	
5	Ведмежа гора	Перша	
6	У Гусяшки	Базова	

* узагальнено автором

Таблиця 2.3 - Садиби Дніпропетровської області*

№	Назва садиби	Категорія комфорту	Характеристика садиби
1	Диканька (входить до кластеру власників ОСГ "Сьоме небо")	Третя	
2	Веселка (входить до кластеру власників ОСГ "Сьоме небо")	Третя	
3	Шахін	Перша	
4	Зелений Гай	Базова	

* узагальнено автором

Закарпатська область також славиться своїми виноробними традиціями, зокрема, проведенням винних фестивалів у Мукачево та Береговому. Ці заходи демонструють багатство місцевих виноградників і майстерність виноробів, пропонуючи відвідувачам можливість скуштувати вишукані місцеві вина та ознайомитися з виноробним процесом.

Культурна різноманітність області особливо помітна завдяки численним національностям, які проживають у цьому регіоні. Українці, угорці, румуни, словаки, і навіть німці зберегли свої традиції, мову та кухню, що робить Закарпаття справжньою культурною мозаїкою. Ця культурна різноманітність знаходить відображення в фестивалях, кулінарних традиціях та народних святах,

Таблиця 2.4 - Садиби Закарпатської області*

№	Назва садиби	Категорія комфорту	Характеристика садиби
1	Ставне 158	Друга	
2	Смерекова хата	Друга	
3	Незабудка	Друга	
4	Магнолія	Друга	
5	Долина фазанів	Перша	
6	Воробей	Перша	
7	Лісова пісня	Перша	

* узагальнено автором

які щорічно відбуваються в регіоні, привертаючи до нього туристів та етнографів з різних куточків світу (табл. 2.4).

Запорізька область, розташована на південному сході України, є одним із найбільш унікальних регіонів країни, відомим своїми історичними та природними пам'ятками. Дніпровські пороги, колись могутні водоспади річки Дніпро, хоча й були затоплені під час будівництва Дніпрогесу, продовжують залишатися важливою частиною історії регіону. Ці пороги свідчать про грандіозні зміни в ландшафті та економіці, що відбулися у ХХ столітті, і залишаються предметом інтересу істориків та геологів.

Крім того, Запорізька область славиться своїми безкрайними степами, які представляють собою унікальний екосистемний комплекс з багатю флорою та фауною. Великі площі степів є домом для багатьох видів тварин і рослин, деякі з яких є ендемічними та занесеними до Червоної книги. Ці території пропонують чудові можливості для сільського зеленого туризму, фотографії природи та пішохідного туризму, дозволяючи відвідувачам відчути унікальність і первісну красу природного ландшафту. У даний час в сертифікована одна садиба «Дивосвіт» другої категорії комфорту.

Україна, з її чарівними Карпатськими горами, багатю традиційною культурою та відомою гостинністю, є чудовим місцем для відкриття нових пригод та вивчення культурної спадщини. Івано-Франківська область, розташована в серці цього багатства, є особливо привабливою для туристів та мандрівників.

Івано-Франківська область вважається воротами в Карпати, пропонуючи легкий доступ до низки популярних гірськолижних курортів, таких як Буковель. Цей курорт є одним із найкращих в Східній Європі, забезпечуючи відмінні умови для катання на лижах та сноуборді, а також вражаючі пейзажі, які можна милувати впродовж усього року.

Для любителів природи Івано-Франківська область славиться своїми мінеральними джерелами, величними лісами та численними національними парками, серед яких Національний парк "Карпатський". Цей парк є частиною

біосферного заповідника, де можна зустріти рідкісні види флори та фауни, а також насолоджуватися чистим гірським повітрям та природною красою.

Івано-Франківська область також пропонує велику кількість маршрутів для піших та велосипедних прогулянок, що пролягають крізь живописні гірські ландшафти, дозволяючи гостям регіону активно відпочивати та зміцнювати здоров'я на лоні природи.

На даний час в області функціонує дві українські гостинні садиби: «Княжий град» третьої категорії комфорту і «На Бабієвій горі» першої категорії комфорту.

Київська область може похвалитися своїми мальовничими парками, розлогими лісами та чистими річками, що створюють ідеальні умови для активного відпочинку та сільського зеленого туризму.

Унікальною атракцією є музей народної архітектури та побуту в Пирогові, що пропонує відвідувачам унікальну можливість побачити життя українців у минулих століттях. Цей відкритий музей включає автентичні будівлі, перевезені з різних куточків України, відтворюючи атмосферу українського села, його культуру та побут.

Київська область також привертає увагу туристів своєю Чорнобильською зоною відчуження, яка, попри свою трагічну історію, зараз є одним з найунікальніших місць для візиту. Зона відчуження, з її занедбаними містами та селами, пропонує загадкове та вражаюче свідчення сили природи та наслідків людської діяльності. Візити до Чорнобиля дозволяють глибше зрозуміти історію ядерної катастрофи та її вплив на навколишнє середовище (табл. 2.5).

Кіровоградська область, розташована в центрі України, є відомою не тільки за свої просторі степи, але й за багату історію та культурне розмаїття, яке приваблює як істориків, так і туристів. Цей регіон відзначається своїми унікальними природними ландшафтами та чистим повітрям, що робить його ідеальним місцем для сільського зеленого туризму та відпочинку на природі.

Однією з головних атракцій області є історико-археологічний комплекс "Кам'яна Могила". Це давнє культове місце, яке викликає інтерес серед

археологів і істориків завдяки своїм унікальним археологічним артефактам та знахідкам, які свідчать про давнє минуле цієї території.

Таблиця 2.5 - Садиби Київської області*

№	Назва садиби	Категорія комфорту	Характеристика садиби
1	Садиба Синиця	Третя	
2	Мезон Бланш Митниця	Третя	
3	База	Перша	

* узагальнено автором

Фортеця Святої Єлисавети, розташована в місті Новомиргород, є іншою значущою пам'яткою області. Цей оборонний комплекс є яскравим прикладом військової архітектури, що відображає військове минуле регіону та його історичну важливість.

Крім цього, Кіровоградщина пропонує чудові можливості для сільського зеленого туризму та активного відпочинку на природі. Мальовничі ландшафти, розлогі поля та ліси, чисте повітря — все це робить область привабливою для тих, хто шукає усамітнення від міської метушні та бажає насолодитися спокоєм та красою навколишнього середовища. В області наразі сертифіковано одну садибу «МАСТОК country club» третьої категорії комфорту.

Львівська область, знаходячись у серці Західної України, є справжнім культурним та історичним центром, що приваблює відвідувачів своєю

атмосферою, унікальною архітектурою та живою культурою. Львів, як адміністративний центр області, часто називають "маленьким Парижем Східної Європи" завдяки своєму архітектурному розмаїттю та культурній насиченості.

Крім архітектурних пам'яток, Львівська область славиться своїми замками та фортецями, які розкидані по всьому регіону. Замок в Олеську, Підгорецький замок та замок у Золочеві є важливими історичними місцями, які приваблюють любителів історії та архітектури своїми унікальними колекціями мистецтва та збереженою оборонною архітектурою.

Гастрономічний туризм також є важливою частиною привабливості Львівської області. Львівська кав'ярня та шоколадна культура є знаковими, з численними кав'ярнями та кондитерськими, де можна скуштувати легендарний львівський шоколад і ароматну каву, приготовану за унікальними рецептами.

Львівська область також відома своїми народними фестивалями, які демонструють багату культурну спадщину регіону. Ці фестивалі включають народну музику, танці, майстер-класи з традиційних ремесел та національні кулінарні страви, надаючи відвідувачам можливість глибше зануритися в українську культуру та традиції.

Зараз в області функціонує 2 сертифіковані садиби:

1. «У Дем'янів» другої категорії комфорту (м. Сколе);
2. «Садиба Валентина» другої категорії комфорту (с. Сапіжанка).

Одеська область, справедливо названа перлиною узбережжя Чорного моря, є одним з найбільш привабливих регіонів України. Відоме своєю гостинністю та культурною розмаїтістю, портове місто Одеса займає центральне місце в області.

Виноробні регіони Одеської області, зокрема Шабо, також заслуговують особливої уваги. Виноробство тут має глибокі традиції, а вина з цього регіону визнані за свою якість та унікальність смаку. Відвідувачі можуть відвідати численні винзаводи, де проводяться дегустації та екскурсії, дозволяючи глибше зануритися у світ виноробства.

Культурні та гастрономічні враження в Одесі включають знаменитий одеський гумор, численні музеї, арт-галереї, а також фестивалі, які відображають багатство та різноманіття культурного життя міста. Щороку в Одесі проводяться фестивалі різних жанрів – від кіно та музики до їжі та мистецтва, кожен з яких привертає велику увагу як від місцевих, так і міжнародних гостей. Зараз в області сертифіковано садибу «Ранчо дядечка Бо» та «Бринзарня».

Полтавська область є одним із культурних та історичних центрів України, що має велике значення для національної ідентичності та історії країни. Розташована у центральній частині України, область приваблює численних відвідувачів своїми історичними пам'ятками, культурними заходами та природною красою.

Гастрономічна культура Полтавської області також є надзвичайно багатою, з полтавськими галушками як особливістю місцевої кухні. Область також славиться своїм Сорочинським ярмарком, що проводиться щорічно в серпні. Це один з найбільших і найвідоміших ярмарків в Україні, де представлено все від традиційних ремесел до народної музики та танців. Ярмарок є живим святкуванням української культури і спадщини, залучаючи тисячі відвідувачів з усієї країни та з-за кордону (табл. 2.6).

Тернопільська область є однією з найбільш чарівних та історично значущих областей західної України. Цей регіон багатий на культурну спадщину, яка включає древні міста, історичні замки, і мальовничі природні ландшафти, роблячи його ідеальним місцем для історичних досліджень та відпочинку на природі.

Регіон також відомий своїми численними замками та фортецями, зокрема Збараський та Теремовлянський замки. Ці величні споруди не тільки є важливими історичними пам'ятками, але й пропонують відвідувачам уявлення про оборонну архітектуру минулих століть. Замки є популярними об'єктами для екскурсій і культурних заходів, приваблюючи істориків та туристів з усього світу.

Таблиця 2.6 - Садиби Полтавської області*

№	Назва садиби	Категорія комфорту	Характеристика садиби
1	Кантрі Хауз	Перша	
2	Бузина	Перша	
3	Орхідея	Перша	
4	Гостинна садиба "Щаслива оселя"	Базова	

* узагальнено автором

Природні заповідники та парки Тернопільщини надають відмінні можливості для сільського зеленого туризму. Ландшафти області, від пласких до пагорбових, багаті на флору та фауну, що робить їх ідеальними для екологічних стежок, спостереження за птахами та інших видів активного відпочинку на природі.

Особливою гордістю регіону є Джуринський водоспад, найбільший водоспад на рівнинній частині України. Розташований у сценічній місцевості, водоспад є популярним місцем для пікніків, фотосесій та просто насолоди природою. На території області сертифіковано одну українську гостинну садибу «Епіравлик» базової категорії комфорту.

Харківська область, один з найбільших наукових, освітніх і культурних центрів України, є важливим вузлом інновацій та розвитку, розташованим на північному сході країни. Саржин Яр — це особливо мальовнича зона відпочинку в Харкові, яка славиться своїми джерелами і красивими ландшафтами. Це місце, популярне серед місцевих жителів для прогулянок, пікніків та спортивних активностей, є природним оазисом у міському середовищі.

Харківська область також відома своїм природним різноманіттям, зокрема національним природним парком “Гомільшанські ліси”. Цей парк є ідеальним місцем для любителів сільського зеленого туризму та природи, пропонуючи унікальні маршрути для пішохідних прогулянок, навчальні стежки та можливості для спостереження за дикою фауною.

У Харківській області діє дві українські гостинні садиби:

1. Тихий Кут Еко садиба, другої категорії комфорту, село Чернещіна;
2. Зелена садиба, базової категорії комфорту, село Коропове.

Черкаська область є однією із культурних і природних перлин країни. Цей регіон відомий своїми чудовими ландшафтами, які охоплюють широкі степи, ліси та береги могутнього Дніпра, де кожен зможе знайти заняття до душі, від водних видів спорту до риболовлі та пікніків у затишних місцях.

Особливе місце в серцях українців займає Канів, де знаходиться могила великого поета Тараса Шевченка. Це місце стало національною святинєю і символом української ідентичності, приваблюючи тисячі паломників щороку, які приїжджають сюди, щоб віддати шану та згадати спадщину великого Кобзаря.

Крім того, Черкаська область пропонує величезні можливості для активного відпочинку на природі, особливо на берегах Дніпра. Ці місця ідеально підходять для занять водними видами спорту, ентузіастів риболовлі, а також для тих, хто хоче насолодитися спокоєм природи, влаштувавши пікнік або просто релаксуючи на березі річки (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 - Садиби Черкаської області*

№	Назва садиби	Категорія комфорту	Характеристика садиби
1	Холодноярський зорепад	Друга	
2	Хата Берегині	Перша	
3	У пані Олі	Перша	
4	Орхідея	Перша	
5	Шполка	Базова	
6	Медова садиба	Базова	

* узагальнено автором

Чернівецька область, розташована в західній частині України, справедливо вважається культурною перлиною регіону завдяки своєму неперевершеному культурному розмаїттю, чарівній архітектурі та багатій історії. Чернівецька область також славиться своїми гірськолижними курортами, розташованими в мальовничих Карпатах.

Культурне життя області щорічно оживляється завдяки численним фестивалям, зокрема Міжнародному фестивалю "Меридіан Чернівці". Цей фестиваль залучає видатних літераторів та митців з усього світу, перетворюючи Чернівці на міжнародний культурний центр, де обговорюються та представляються літературні новинки, ідеї та творчість на глобальній арені.

Чернігівська область, історичний регіон на півночі України, вражає своєю багатю культурною спадщиною та незабутніми краєвидами.

Серед численних історичних пам'яток Чернігова виділяються Чернігівський дитинець, що є серцем древнього міста, Борисоглібський собор, збудований у XII столітті, який вражає своєю архітектурною красою, та Антонієві печери, де відвідувачі можуть зануритися в атмосферу давньоруського чернечого життя.

Область пропонує чудові можливості для сільського зеленого туризму та активного відпочинку на природі. Одним із найпривабливіших місць для цього є Національний природний парк "Деснянсько-Старогутський". Цей парк надає унікальну можливість насолодитися незайманою красою місцевих лісів, мальовничими річковими пейзажами та різноманіттям флори і фауни. Піші прогулянки, велосипедні маршрути, спостереження за птахами та відпочинок на берегах річок роблять цей парк ідеальним місцем для любителів природи.

У Чернігівській області функціонує наразі дві українські гостинні садиби: «Соколинний хутір» та «На краю світу».

Таким чином, в сучасних умовах в Україні функціонує 41 садиба сільського зеленого туризму різних категорій комфорту, які відмічені сертифікатом «Українська гостинна садиба».

2.3. Вплив сільського зеленого туризму на стан охорони навколишнього середовища

Сільський зелений туризм може значно вплинути на стан охорони навколишнього середовища. Цей вплив може бути як позитивним, так і негативним, в залежності від того, як він організований та управляється. Розглянемо детальніше, як саме зелений туризм може впливати на навколишнє середовище в сільській місцевості.

Позитивний вплив сільського зеленого туризму на охорону навколишнього середовища.

1. Сприяння збереженню природи

- Захист природних територій. Фермери та власники туристичних об'єктів часто зберігають природні екосистеми, такі як ліси, поля та болота, як частину свого туристичного продукту;
- Реабілітація земель. Туристичні ініціативи можуть включати проекти з відновлення деградованих земель та підтримки місцевої флори і фауни.

2. Екологічна освіта і підвищення екоосвідомості

- Освітні програми. Туристи отримують можливість навчитися про екологічні практики та важливість збереження природи через екскурсії, майстер-класи та інші освітні заходи;
- Підвищення обізнаності. Під час перебування в сільській місцевості туристи стають більш обізнаними про вплив людської діяльності на довкілля.

3. Підтримка місцевої економіки та стійких практик

- Підтримка місцевого бізнесу. Туризм приносить доходи в місцеву економіку, підтримуючи малий бізнес, який часто пропонує екологічно чисті продукти та послуги;
- Сприяння стійкому господарству. Фермери можуть перейти на органічне землеробство або впроваджувати інші екологічно стійкі практики для залучення туристів.

4. Зниження впливу на довкілля

- Енергоефективні технології. Використання відновлюваних джерел енергії та енергоефективних технологій в туристичних об'єктах;
- Управління відходами. Застосування програм з переробки відходів та компостування для зменшення екологічного сліду.

Негативний вплив сільського зеленого туризму на охорону навколишнього середовища.

1. Деградація природних ресурсів

- Перевантаження екосистем. Надмірна кількість туристів може призвести до пошкодження природних територій, зниження біорізноманіття та ерозії ґрунту;
- Витрати водних ресурсів. Збільшене споживання води в туристичних зонах може виснажувати місцеві водні ресурси.

2. Забруднення середовища

- Відходи та забруднення. Неправильне управління відходами може призвести до забруднення води та ґрунту;
- Викиди вуглецю. Туристичні подорожі, особливо на далекі відстані, можуть збільшити викиди парникових газів.

3. Соціально-економічні виклики

- Конфлікти ресурсів. Місцеві жителі можуть зіткнутися з конкуренцією за ресурси, такі як вода і земля, через збільшення туризму;
- Соціальний вплив. Туризм може змінювати традиційний спосіб життя місцевих громад і спричиняти соціальну напругу.

Розглянемо стратегії мінімізації негативного впливу:

1. Управління кількістю туристів

- Впровадження лімітів на кількість відвідувачів в популярних туристичних місцях.
- Розробка сезонних програм, щоб уникнути перевантаження ресурсів.

2. Стійкі туристичні практики

- Впровадження екологічно чистих методів будівництва та управління туристичними об'єктами.
 - Заохочення використання місцевих та органічних продуктів.
3. Партнерство з місцевими громадами
- Залучення місцевих жителів до управління туризмом та вигоди від нього.
 - Розвиток програм, які підтримують збереження культури та традицій.
4. Освітні програми для туристів
- Інформування туристів про екологічні ризики та відповідальні практики під час їхнього перебування.

Розглянемо приклади успішних проектів сільського зеленого туризму та їхній вплив на охорону навколишнього середовища. Наприклад, в Італії діє проект *Fattorie del Panda* – це мережа агротуристичних господарств в Італії, які співпрацюють з Всесвітнім фондом дикої природи (WWF). Ці ферми зосереджені на органічному сільському господарстві та збереженні традиційного італійського сільського способу життя. Для збереження природних ландшафтів ферми охороняють вразливі природні середовища, такі як ліси та водно-болотні угіддя. Для підтримки біорізноманіття використовують органічні методи сільського господарства, що сприяє збереженню місцевої флори і фауни. Щодо освітніх програм - туристи мають можливість брати участь у фермерських роботах та дізнаватися про стійке землеробство.

У Франції функціонує проект *Gîtes Panda* – це мережа екологічних туристичних об'єктів у Франції, сертифікованих WWF. Вони пропонують проживання в традиційних сільських будинках та організовують природоохоронні заходи. Тут діє використання екологічно чистих методів енергопостачання та водопостачання. З метою збереження культурної спадщини діє підтримка традиційної архітектури і способу життя. Діють програми для туристів про охорону природи та екологічні практики.

Проекти, спрямовані на розвиток сільського зеленого туризму, можуть суттєво сприяти охороні навколишнього середовища та підтримувати місцеві

громади. Важливо, щоб такі ініціативи були стійкими, добре організованими та підтримувалися як на місцевому, так і на міжнародному рівнях.

Сільський зелений туризм має потенціал значно покращити стан охорони навколишнього середовища, якщо він правильно організований і управляється. Важливою є відповідальна участь усіх сторін – від туристів до місцевих громад і урядових організацій, щоб мінімізувати негативний вплив і максимально використати можливості для збереження природи. Тому ключовим є строгий моніторинг і управління цим видом туризму.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

3.1. Стратегічні напрями розвитку сільського зеленого туризму в Україні

Одним із напрямків розвитку сільського екологічного туризму є створення в курортних та рекреаційних зонах нашої країни готельних будинків для розміщення відпочиваючих, які шукають рекреаційні послуги в сільській місцевості. Основною перевагою цього методу є його прозорість під час бронювання послуг, можливість для поступового розширення та перетворення в підприємницьку діяльність, що залучить великі туристичні агентства та збільшить потік туристів. Це сприятиме зростанню доходів і розвитку сільського туризму у регіоні. Додатково, малі підприємства матимуть змогу відкривати заклади національної кухні, майстерень традиційного виробництва і збуту місцевих ремесел, а також туристичного спорядження. Контроль за якістю виробів і послуг дозволить підтримувати позитивний імідж села та забезпечувати ринок високоякісною продукцією. Ефективність сільського екологічного туризму можна підвищити за допомогою проведення різноманітних форумів і конференцій, де будуть обговорюватися успіхи галузі, а також за допомогою тренінгів і семінарів для підвищення кваліфікації персоналу [58, с.17].

Стратегічне планування в області сільського зеленого туризму служить систематичним підходом до керування змінами та досягнення загальної згоди серед громади. Це сприяє формуванню спільного візюнування економічного розвитку громади. Цей процес включає творче визначення існуючих проблем, встановлення реалістичних цілей та розроблення стратегій, реалізація яких сприятиме вирішенню цих проблем. Крім того, стратегічне планування виступає важливим інструментом для об'єднання бізнес-лідерів та місцевих посадовців у створенні ефективних публічно-приватних партнерств.

У туристичних дослідженнях останніх років детально розглядають найбільш розповсюджені типи базових стратегій розвитку туризму та пропонується використовувати такі стратегічні підходи (рис. 3.1).

Рис. 3.1 - Типи базових стратегій та стратегічних підходів, які використовують під час формування та розроблення стратегії розвитку сільського туризму в регіоні [56]

Стратегія кардинальної зміни в сфері туризму полягає у зосередженні зусиль як громадського, так і приватного секторів для детального аналізу причин зменшення кількості туристів. Цей процес включає активне залучення інвестицій та розробку ефективних стратегій для подальшого розвитку. Важливим аспектом є також формування підтримувальних заходів, що можуть включати покращення інфраструктури, оновлення туристичних продуктів та послуг, а також впровадження нових технологій у сфері обслуговування клієнтів.

Стратегія збереження зростання, яка застосовується у складних зовнішніх умовах, направлена на підтримання стабільного, хоч і низького рівня зростання. Ця стратегія включає заходи для приваблення та утримання відвідувачів, такі як розширення спектра послуг, впровадження додаткових програм лояльності,

поліпшення якості обслуговування та створення унікальних туристичних продуктів. Мета таких дій — не тільки зберегти існуючих клієнтів, а й привернути нових, що сприятиме стабілізації туристичного потоку навіть у періоди зовнішніх викликів.

Стратегія досягнутого росту часто приймається на стадії, коли розвиток туристичного підприємства або регіону досяг певного рівня насичення, і можливості для запровадження нових продуктів або розробки великих проектів є обмеженими. В таких випадках, коли туристська індустрія зіштовхується з труднощами у входженні на нові ринки або реалізації радикально нових ідей, ця стратегія спрямована на максимізацію виходу з існуючих ресурсів, оптимізацію поточних послуг та продуктів для підтримання зростання.

Стратегія виборчого росту використовується, коли конкретний туристичний сегмент виокремлюється як основний напрямок для інтенсивного розвитку. Такий підхід передбачає цільове спрямування ресурсів та зусиль на певну групу клієнтів або специфічний вид туристичної діяльності, що має потенціал для росту в межах існуючих умов ринку. Це може включати розробку спеціалізованих продуктів, кампаній, чи програм, що задовольняють унікальні потреби цього сегменту [56].

На сьогоднішній день стратегії розвитку сільського зеленого туризму, які спрямовані на вирішення соціально-економічних, екологічних та етнокультурних викликів сільських територій, потребують не тільки ретельного планування, але й злагодженого виконання на рівні місцевих районів та громад. Важливим аспектом такого планування є розробка та впровадження "пілотних" проектів, які б мали на меті не просто залучення туристів, а й вирішення специфічних проблем місцевостей.

Ефективне втілення цих пілотних проектів, які зазвичай ініціюються обласними спілками, що сприяють розвитку сільського зеленого туризму, вимагає комплексного підходу. Це означає, що кожен проект має бути ретельно спланований і оцінений щодо його потенційного впливу на економіку, екологію та культурне середовище. Важливим є також встановлення чітких критеріїв

оцінки успішності кожного проекту, щоб можна було виміряти його ефективність та внести необхідні корективи.

Втілення таких проектів має включати активне залучення місцевих жителів та зацікавлених сторін, оскільки це забезпечує більш глибоке розуміння місцевих потреб і культурних особливостей. Партнерство між державними органами, приватним сектором та громадськістю може сприяти розробці більш стійких і ефективних рішень.

Крім того, обласні спілки, які займаються розвитком сільського зеленого туризму, повинні враховувати інноваційні практики та технології, які можуть значно покращити туристичну привабливість і екологічну безпеку регіону. Включення сучасних екологічно чистих технологій і методів управління ресурсами може допомогти в створенні більш збалансованого і привабливого туристичного продукту.

Таким чином, систематичний та стратегічно продуманий підхід до планування та виконання пілотних проектів зеленого туризму в сільських місцевостях є ключем до успішного розвитку цього напрямку, який зможе реально вирішити місцеві соціально-економічні та екологічні виклики [41].

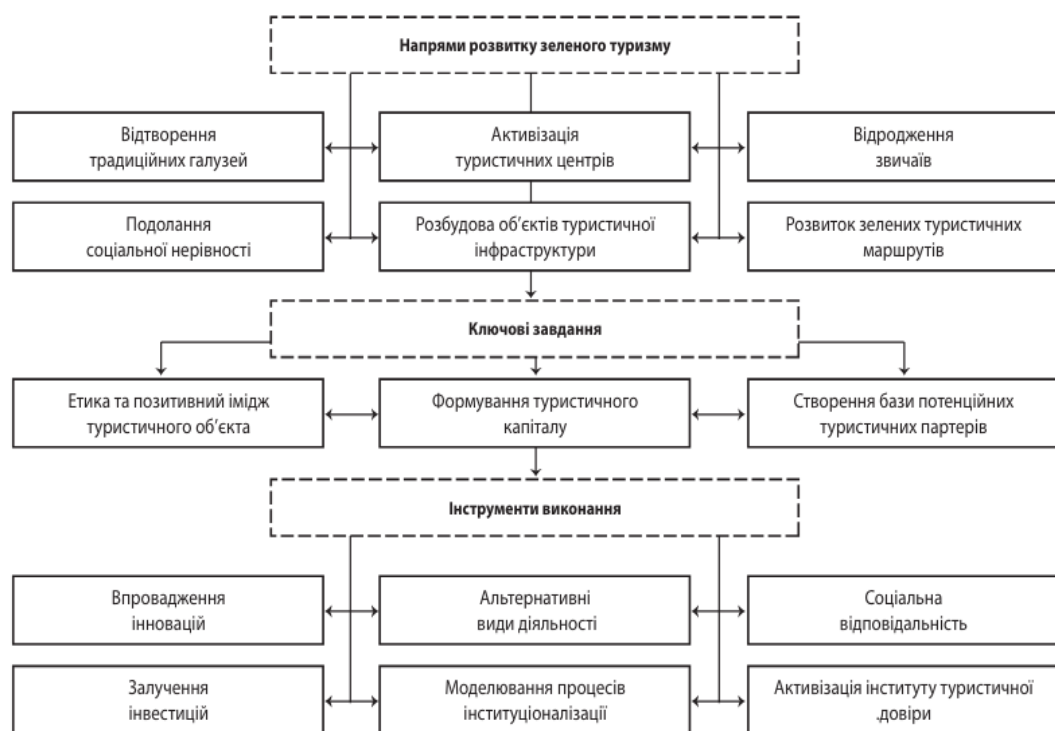

Рис.3.2 - Інституційні орієнтири розвитку сільського зеленого туризму[18]

Існують вагомі аргументи розглядати зелений туризм як важливу складову національної безпеки (рис. 3.2). Враховуючи його значення, стає очевидною потреба у створенні адекватного інституційного середовища, що включає якісне фінансово-правове забезпечення. Таке забезпечення повинно сприяти збалансованому використанню природних ресурсів, гармонійно поєднуючи їх з історико-культурним та духовним потенціалом сільських територій.

Центральним елементом у розвитку зеленого туризму є ефективна державна регіональна екологічна політика, яка інтегрує принципи сталого розвитку. Така політика має зорієнтовуватися на створення моделі взаємодії та партнерства, особливо на транскордонному рівні, забезпечуючи тим самим співпрацю між країнами в екологічних ініціативах. В такому контексті сталий розвиток стає ключовим домінантом у регіональному екологічному управлінні, виступаючи як основа для довготривалої стабільності та збереження природних багатств.

Сприйняття зеленого туризму як частини національної безпеки вимагає також ретельної уваги до розробки програм, спрямованих на забезпечення екологічної освіти та підвищення обізнаності серед населення. Це сприятиме більшій інтеграції громадськості у процеси прийняття рішень, пов'язані з використанням природних ресурсів та культурної спадщини, зміцнюючи загалом екологічну безпеку країни [6].

Українців мотивують відпочивати у сільській місцевості такі фактори, як урбанізація, екологічні проблеми, обмежені фінансові можливості для відпочинку на дорогих курортах, прагнення до відродження традицій та бажання перебувати в природному середовищі. Відданість екологічно чистим формам туризму, екоусвідомленість і відповідальність за довкілля можуть бути ефективно проявлені через екотуристичну діяльність, використання місцевих продуктів та ресурсів та включення місцевого населення. Це не тільки сприяє збереженню автентичності екотуристичного продукту, але й економічно вигідно для туристичних напрямків, місцевих жителів та громад. Крім того, інвестиції в освіту допомагають підготувати місцевих мешканців до майбутнього працевлаштування, збільшують самозайнятність, особливо в сільських районах,

зменшують відтік молоді до міст та стимулюють фінансову мотивацію для додаткової зайнятості осіб передпенсійного та пенсійного віку [15].

Таблиця 3.1 - SWOT-аналіз сільського зеленого туризму в Україні

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
<p>Різноманітні природні ландшафти, наявність гір, лісів, річок та озер</p> <p>Багата історична та культурна спадщина, традиційні ремесла, місцеві звичаї</p> <p>Високий рівень гостинності та дружелюбності місцевих жителів</p> <p>Можливості для розвитку органічного фермерства та екотуризму, агроєкологія</p> <p>Порівняно низькі ціни на проживання та послуги</p>	<p>Недостатня інфраструктура, невідповідний стан доріг, відсутність сучасних засобів обслуговування</p> <p>Недосконалість законодавства, відсутність чітких стандартів та регуляцій для сільського туризму</p> <p>Обмежені інвестиції та фінансова підтримка з боку держави</p> <p>Низький рівень просування і маркетингових стратегій на міжнародному ринку</p> <p>Відсутність спеціалізованих освітніх програм для підготовки кадрів у сфері сільського зеленого туризму</p> <p>Недостатня обізнаність населення в даному виді відпочинку</p>
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
<p>Розвиток інфраструктури, інвестиції у покращення транспортної та туристичної інфраструктури</p> <p>Розробка програм підтримки та стимулювання сільського туризму</p> <p>Співпраця з міжнародними організаціями та залучення іноземних інвесторів</p> <p>Розвиток напрямків екологічного туризму та агротуризму</p> <p>Використання сучасних цифрових технологій для маркетингу та управління туристичними об'єктами</p> <p>Формування позитивного іміджу України в світі</p>	<p>Коливання економічної ситуації можуть вплинути на попит та інвестиції</p> <p>Екологічні ризики, неправильне управління природними ресурсами може призвести до їх виснаження</p> <p>Зростаюча конкуренція з боку інших туристичних напрямків в регіоні</p> <p>Політична нестабільність та соціальні конфлікти можуть негативно вплинути на туристичний потік</p> <p>Ризик виникнення нових пандемій, які можуть обмежити подорожі та вплинути на туристичний сектор</p>

Державне агентство розвитку туризму України подало до Всесвітньої туристичної організації ООН пакет документів п'яти українських сіл, які можуть увійти до переліку "Кращі туристичні села" (The Best Tourism Villages) 2024 року. За одногосною згодою членів комісії на одному з найпрестижніших туристичних конкурсів у світі Україну представлятимуть: високогірне селище Ворохта, село Зелений Гай, гірське селище-курорт Кваси, старовинне село Олика та унікальне село Урич. Відібрані локації мають усі шанси привернути увагу до своїх культурних, природних та гастрономічних багатств не тільки українців, а й іноземців [60].

Цей SWOT-аналіз (табл.3.1) допомагає визначити основні аспекти, на які слід звернути увагу для розвитку сільського зеленого туризму в Україні, а також виявити можливості для зростання та розуміти потенційні ризики.

Надзвичайно гостра потреба надати необхідний імпульс для учасників ринку в цих надважких умовах. Нині учасникам ринку потрібні нові навички, інтегровані знання, установки до адаптивності, гнучкі методи управління бізнесом в новому середовищі, ефективне перетворення ідеї на дію, щоб протистояти викликам військового часу, зберігати свою ідентичність та знаходити в умовах війни можливості для розвитку бізнесу та економіки країни в цілому.

3.2. Інноваційні інструменти створення кластерів сільського зеленого туризму

Питання інноваційних інструментів для створення кластерів сільського зеленого туризму полягає в їх здатності підвищувати ефективність, стійкість та привабливість туристичних напрямків, що сприяє розвитку як регіональної, так і національної економіки.

Кластерний підхід щодо розвитку сільського зеленого туризму полягає в наступному:

1. Необхідно визначити основні конкурентні туристичні переваги регіону та визначити території, де ці переваги проявляються найбільш яскраво.

2. Після цього потрібно провести туристичне районування, інтегруючи підходи і принципи природного та соціально-економічного районування. Один із основних принципів туристичного районування - це завершеність туристичних маршрутів і врахування виділених конкурентних туристичних переваг. Далі, в межах виділених районів, слід визначити території з вираженими основними перевагами. У такому випадку кожен район зможе пропонувати унікальні туристичні продукти та взаємодоповнювати один одного в регіональній системі. Туристичний район при цьому підході виступає як протокластер, тобто, територія, що потенційно здатна виконувати туристичну функцію.

3. На наступному етапі в кожному протокластері потрібно виділити домінанту - об'єкт, який своєю присутністю та розвитком структуруватиме простір навколо себе. Так на основі туристичних районів формуються або можуть сформуватися територіальні об'єднання підприємств - туристичні кластери. У зв'язку з цим, на основі мережі туристичних районів слід визначити просторову структуру майбутніх туристичних кластерів. У межах протокластеру виділяються три зони. Перша - центральна зона, ядро, генератор туристичних інновацій та розподільник туристичних потоків. Друга зона - базова, опорна, де зосереджені основні туристичні об'єкти та маршрути. Третя зона - ареал перспектив туристичного бізнесу, яка може виходити за межі адміністративних кордонів, охоплюючи території міжрегіональної туристичної співпраці. Це далека зона впливу кластера, яка поширюється на області перекриття з сусідніми аналогічними системами [29].

В Україні успішно функціонують три основні типи кластерів, кожен зі своєю смарт-спеціалізацією. Вони виділяються за критеріями, пов'язаними зі смарт-спеціалізацією кластерів та кластерних ініціатив:

Нічліжно-гастрономічний (садибний) кластер: Базується на співпраці садиб та закладів нічліжно-гастрономічного типу. Основні послуги включають

проживання, харчування та дозвілля. Першим таким кластером було створено на Хмельниччині у 2002 року -кластер СТ "Оберіг", який об'єднав 60 представників сільських господарств (селище Гриців). Ядро кластеру склали 10 агроосель, які могли забезпечити нічліжними і гастрономічними послугами близько двох сотень туристів.

Агротуристичний кластер: Базується на діяльності сільськогосподарських підприємств (фермерських господарств, домогосподарств), які виробляють різноманітні продукти харчування (тваринництво, садівництво). Рекреаційно-туристичні послуги тут є додатковими. Проекти кластерів зосереджені на розвитку туристичної інфраструктури та обслуговуванні туристів. Наприклад, агро-еколого-рекреаційний кластер «Фрумушика-Нова» (Тарутинський район). Ядром цього кластеру є сільськогосподарські (вівцекомплекс, племінне господарство, виноградарство) і переробні (сири, винні продукти та мед) підприємства та рекреаційно-туристичний комплекс. А також кластерна ініціатива «ГорбоГори» (Пустомитівський район Львівської області). Його діяльність передбачала облаштування сільських садиб для обслуговування туристів, розробку туристичних маршрутів та проведення фольклорних фестивалів (наприклад, агротуристичного ярмарку «Добрі традиції Галичини»).

Краєзнавчо-екскурсійний кластер: Тільки починає розвиватися в Україні і пов'язаний з пропозицією туристичного продукту на базі туристичних атракцій регіону. Об'єднує історичні об'єкти, заклади культури, заклади розміщення та репрезентує локальний продукт. Прикладом таких ініціатив є кластер сільського туризму «Мальовнича Бережанщина», кластерні ініціативи Чигиринського району [19].

USAID повідомило про запуск нового проекту, спрямованого на розвиток сільського зеленого туризму в Україні під назвою "Сільський зелений туризм - від роз'єднаних садиб до територіальних кластерів". Проект реалізується громадською організацією "Спілка сільського зеленого туризму України" за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) через програму "Підтримка аграрного і сільського розвитку". Метою проекту є

створення сприятливих умов для залучення сільського населення до надання послуг сільського зеленого туризму, а також удосконалення системи підготовки фахівців і робітників у цій сфері [49].

Кластерні ініціативи сільського зеленого туризму: в Карпатському регіоні – це етнографічно-екологічний кластер «Бойківські газди» та агроекотуристичний кластер «Гостинна бойківська Долинщина», а також на південному заході Одеської області – агро-еколого-рекреаційний кластер «Фрумушика-нова» [54].

Етнографічно-екологічний кластер «Бойківські газди» включає 43 учасники: сільські садиби та міні-готелі, заклади харчування, виробники традиційної та екологічної продукції, самодіяльні фольклорні групи, природоохоронні та історико-охоронні установи, зокрема Садиба «Тустанське Підгороддя» (с. Підгородці), Садиба «У Іринки» (м. Сколе), Відпочинковий комплекс «Зелеміль» (с. Тухля), Готельний комплекс «Швагри» (с. Орявчик), Ресторан-готель «Вівчарик» (м. Сколе), Лікувально-розважальний комплекс «Золота Форель» (с. Коростів) та інші. Мет його діяльності - розвиток краєзнавчо-етнографічного, екологічного та відпочинкового туризму, відпочинок у традиційних бойківських садибах, бойківські страви, дегустування і придбання екологічної продукції, дозвілля на традиційних забавах і святах, місцевих фестивалях, продаж сувенірів, відвідування народних умільців та майстер-класи; оздоровлення (чани-купелі, апітерапія, фіточаї); мандрівки місцями Національного природного парку «Сколівські Бескиди» ознайомлення з історією бойківського етносу; активний туризм: гірськолижний, трекінг, кінний, водний, велосипедний.

Агроекотуристичний кластер «Гостинна бойківська Долинщина» об'єднує 29 представників турбізнесу: 10 сертифікованих сільських зелених садиб, готельно-відпочинковий комплекс, Центр спадщини Вигодської вузькоколійки, медоварня «Чорна бджола», міні-ферма і контактний зоопарк, еко-крамниця «Карпатський колорит». Кластер надає послуги проживання, харчування, організація активного відпочинку та рекреації відвідувачів, транспортне

перевезення в гори, прокат велосипедів і туристичного спорядження, атракція «Кузня», апітерапія.

Агро-еколого-рекреаційний кластер «Фрумушика-нова» включає сільськогосподарські (вівце-комплекс, виноградарство) та переробні (сири, винні продукти мед) підприємства, рекреаційно-туристичний комплекс з атракційними й нічліжно-гастрономічними об'єктами: краєзнавчий музей під відкритим небом, зоопарк, гостьові будинки, готель, оздоровчі та розважальні заклади. Кластер надає рекреаційно-туристичні послуги (рибальство, полювання, фото сафари), оздоровчі та розважальні послуги, екскурсії на фазанарій і вівцеферму, до зоокутка, бізнес-зустрічі. Його унікальність в тому, що тут є можливість побачити найбільший гранітний пам'ятник в світі "Чабан Фрумушики-нова", одну з найбільших в Європі вівчарських ферм з вирощування овець каракульської породи, етнографічний музей під відкритим небом "Бессарабське село Фрумушика-Нова", можливість побачити безмежний степ у всіх його сезонних вбраннях.

Інноваційні інструменти в області створення кластерів сільського зеленого туризму можуть відіграти значущу роль у сталому розвитку регіонів. Ці інструменти дозволяють використовувати культурну та природну спадщину як важливі ресурси, які приваблюють туристів та сприяють розвитку місцевої економіки. Включення таких інновацій в процес створення та управління кластерами не лише підсилює економічний розвиток, але й веде до збереження природних ресурсів та культурної спадщини, забезпечуючи при цьому створення міцних та стійких громад.

Застосування цифрових технологій, як-от платформи для бронювання, цифрові карти та інтерактивні гіді, значно підвищує доступність та привабливість сільських туристичних місць. Це дозволяє місцевим громадам представляти свої унікальні культурні та природні визначні місця широкій аудиторії туристів. Ці інструменти також сприяють підвищенню інформованості про екологічні ініціативи, такі як проекти збереження біорізноманіття та сталого використання ресурсів.

Додатково, інтеграція екологічно сталих практик, таких як використання альтернативних джерел енергії, стале сільське господарство та раціональне управління водними ресурсами, посилює здатність громад адаптуватися до зміни клімату та зменшує екологічний вплив туристичної діяльності. Такий підхід не тільки зберігає природу для майбутніх поколінь, але й підтримує стійкий культурний і економічний розвиток регіонів.

В кінцевому підсумку, застосування інноваційних інструментів для створення та управління кластерами сільського зеленого туризму не тільки сприяє розвитку місцевих економік, але й створює умови для збереження культурної спадщини та природних ресурсів, зміцнюючи при цьому соціальну стійкість та забезпечуючи екологічну сталість громад.

3.3. Зарубіжний досвід розвитку сільського зеленого туризму та можливості його використання в Україні

Зарубіжний досвід розвитку сільського зеленого туризму може надати цінні уроки для України, яка прагне розширити та покращити свій сектор сільського туризму. Основні принципи, які можуть бути корисними для України:

Регуляція та стандартизація, адже у багатьох країнах існують чіткі стандарти та регуляції для забезпечення якості послуг у сфері зеленого туризму. Україні може бути корисно розробити подібні стандарти та регуляції для підвищення якості послуг та захисту споживачів.

Маркетинг та брендинг, бо ефективні стратегії маркетингу та брендингу допомагають підвищити привабливість сільських туристичних напрямків. Використання місцевих особливостей і культурних атрибутів може допомогти Україні краще позиціонувати свої сільські туристичні пропозиції.

Розвиток інфраструктури, оскільки наявність добре розвиненої інфраструктури, включаючи транспорт, дороги, житло та відпочинкові зони, є ключовою для приваблення туристів. Інвестиції у покращення інфраструктури можуть значно підвищити туристичний потенціал сільських районів України.

Підтримка місцевих громад, тому що залучення місцевих громад у розвиток зеленого туризму допомагає забезпечити соціально-економічний розвиток та збереження культурної спадщини. Створення співпраці між місцевими громадами та туристичними операторами може зміцнити місцеву економіку.

Екологічна стійкість, а саме зосередження на екологічно чистих технологіях та практиках, таких як використання альтернативних джерел енергії та водозбереження, може допомогти мінімізувати вплив туризму на довкілля. Екологічна стійкість може стати одним із головних принципів розвитку зеленого туризму в Україні.

Особливості організації сільського зеленого туризму в різних країнах світу зображено на рис. 3.3.

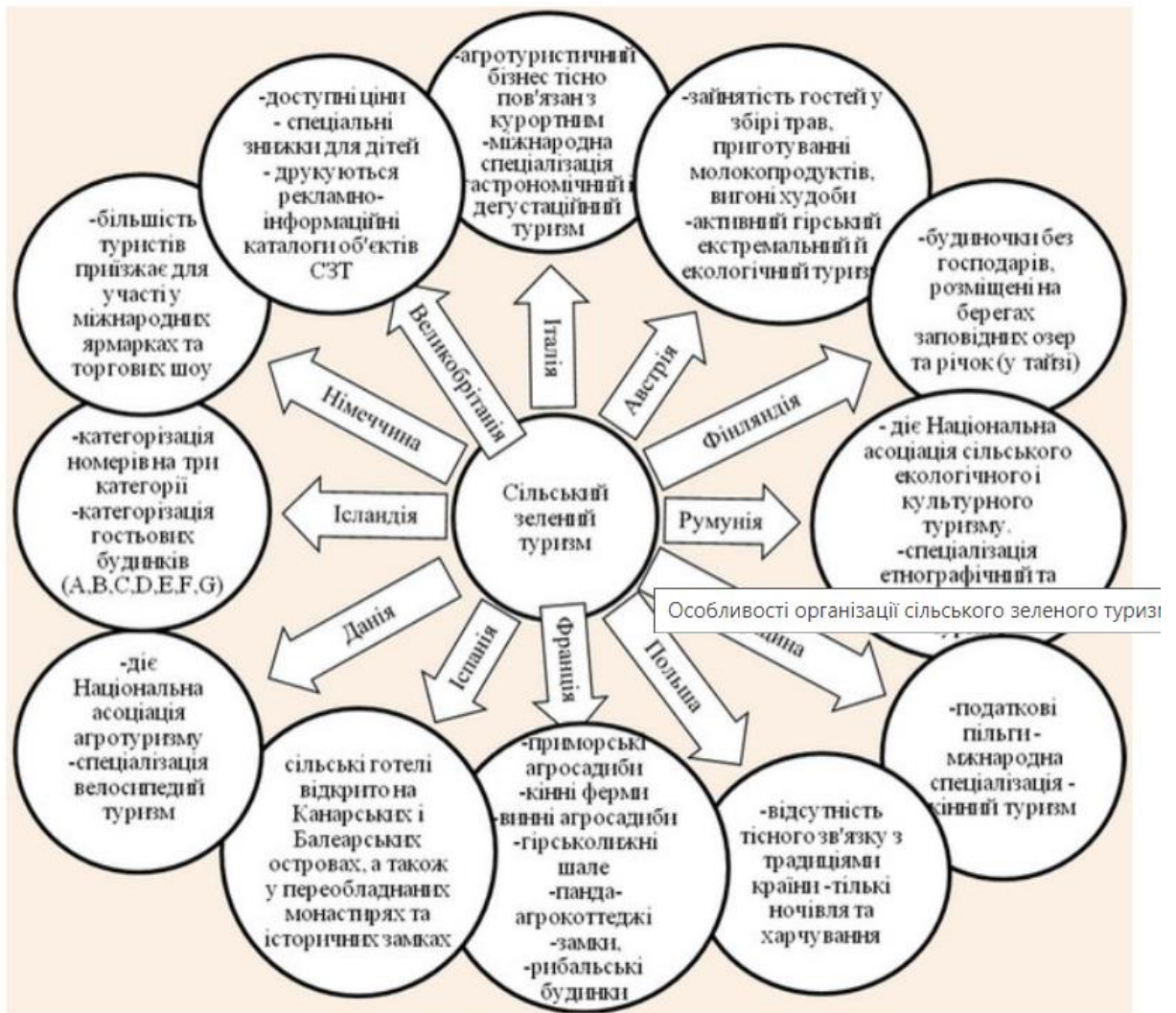

Рис. 3.3 - Особливості організації сільського зеленого туризму у різних країнах [52]

У залежності від природної привабливості територій, відсоток відпочивальників у сільській місцевості становив: в Італії — 11%, Бельгії — 25%, Іспанії — 27%, Ірландії — 27%, Англії — 28%, Франції — 29%, Данії — 35%, Голландії — 39%, Німеччині — 43%.

Наразі в США сільський зелений туризм часто асоціюється з проживанням у гостьових будинках на ранчо або фермах. Цей вид відпочинку особливо розповсюджений у аграрних областях Середнього Заходу, таких як Колорадо, Техас, Небраска, Канзас, Міссурі та Південна Дакота. Відпочинок на сільських фермах приваблює можливістю віддалитися від міського життя та економічністю, адже група до 10 осіб може орендувати проживання на вихідні за приблизно 2,3 тис. доларів за всіх відпочивальників.

Сільський зелений туризм у Великобританії приваблює унікальною системою розміщення туристів, яка стала прикладом для інших європейських країн. Серед туристів особливо популярні наступні види проживання:

Проживання у фермерському будинку зі сніданком. Цей варіант дозволяє туристам налагодити тісний контакт з сім'єю фермера і познайомитися з їхнім побутом.

Проживання в окремій будівлі на засадах самообслуговування. Такі будівлі зазвичай є переобладнаними невеликими коморами, які надають приватність та комфорт.

Проживання у великому ізольованому будинку, що може вмістити від 8 до 15 туристів. Зазвичай це переобладнаний великий амбар, розділений на зони для сну, кухню та ванні кімнати, забезпечуючи зручності для групи людей [27].

Швидкий розвиток сільського зеленого туризму в світі розпочався з другої половини XX століття, після того, як у США та Великобританії з'явилася концепція "Bed & Breakfast" - тимчасове проживання близько 7 днів в порожніх кімнатах будинків незалежно від їх розташування (табл. 3.2) [52].

Франція є відмінним прикладом активного розвитку сільського зеленого туризму. З роками цей напрямок туризму значно розширився в країні. У 1971 році тут було засновано асоціацію "Туризм у сільській місцевості", яка взяла на

себе роль координатора розвитку сільського зеленого туризму на національному рівні. Ця ініціатива мала значний успіх: до 1986 року понад чверть усіх французьких відпочиваючих, що складає 8 мільйонів людей, вибрали для відпочинку сільську місцевість. І до 1997 року кількість відпочиваючих у сільській місцевості подвоїлася, причому майже 10 мільйонів іноземців, зокрема німців та бельгійців, також віддали перевагу зеленому туризму у Франції [51].

Таблиця 3.2 - Класифікація баз відпочинку, які належать до типу "Bed & Breakfast»

Найменування	Характеристика	Унікальна особливість
Bed&Breakfast cottage	Найнятий котедж у курортно-рекреаційній зоні, на території, яка має статус сільській місцевості або відноситься до курорту	Розташування на березі моря, озера або в горах
Bed&Breakfast farm vacation	Сімейний відпочинок з дітьми в мальовничій сільській місцевості з цінними рекреаційними ресурсами	Можливість відпочинку у «домашній» атмосфері дітей різних вікових груп окремо від батьків
Bed&Breakfast homestay	Проживання в будинку господаря сільської садиби спільно з його сім'єю в окремих кімнатах для гостей	Знайомство з традиціями, культурою, побутом тієї сім'ї з якою проживають гості
Bed&Breakfast farmstay	Проживання у будинку фермера або у кемпінгу на території фермерського господарства	Вживання в їжу продуктів, вирощених самим господарем садиби, участь у сільськогосподарських роботах на фермі

Сільський зелений туризм у Австрії відомий своєю високою якістю та ефективним використанням природних та культурних ресурсів. Австрія пропонує різноманітність сільських туристичних досвідів, від перебування у традиційних фермерських будинках до активного відпочинку, такого як піші та велосипедні маршрути по мальовничих альпійських ландшафтах. У кожній адміністративній одиниці Австрії функціонують провінційні агротуристичні організації «мережа гостинних ферм», які об'єднують приватних квартиродавців. Країна ставить акцент на сталість і екологічну чистоту, підтримуючи енергоефективність та використання місцевих продуктів. Багато фермерських господарств пропонують «агротуризм», де відвідувачі можуть безпосередньо брати участь у фермерській діяльності та дізнаватися про місцеву культуру та звичаї.

Італія визнана лідером у сфері сільського туризму в Європі. У цій країні сільський туризм розвивається як значущий вид підприємницької діяльності серед сільського населення, що є частиною курортної індустрії. Італія має розгалужену мережу котеджів, кожен з яких мінімум на рівні трьох зірок, з належною рекреаційною інфраструктурою. Однак майже половина власників цих котеджів не проходить державну сертифікацію і не сплачує податки, працюючи в неформальному секторі. В Італії також інтенсивно розвиваються винний та гастрономічний туризм. Власники котеджів часто пропонують туристам спеціалізовані маршрути, які включають дегустації вин та сирів.

Сільський зелений туризм у Німеччині фокусується на екологічності та сталому розвитку, пропонуючи туристам можливість насолодитися природою і сільським способом життя без шкоди для довкілля. Німеччина пропонує різноманіття зелених туристичних опцій, включаючи перебування на еко-фермах, пішохідні тури по мальовничим ландшафтам, а також велосипедні маршрути через ліси та поля. У 1991 р. створена одна з найвідоміших організацій — Асоціація «Відпочинок на фермі», яка активно пропагує сільський туризм, зокрема у Баварії. Країна також відома своїми строгими екологічними стандартами та активним сприянням використанню органічних і місцевих продуктів. Багато сільськогосподарських господарств інтегрують органічне землеробство з туристичною діяльністю, що дозволяє відвідувачам безпосередньо взаємодіяти з екосистемами та дізнатися про методи екологічного фермерства.

Польща розвиває сільський зелений туризм шляхом підтримки органічного фермерства та збереження традиційних методів ведення господарства. Місцеві спільноти залучені у створення та підтримку цього типу туризму, що допомагає підтримувати місцеву економіку. З метою посилення впливу несільськогосподарської діяльності Польщі на розвиток сільських територій 1996 р. було створено федерацію агротуристичних господарств «Господарства гостинні». Засновниками організації стали 44 регіональні агротуристичні спілки. З 2000 р. розпочала роботу Польська туристична організація та її

регіональні структури у формі товариств, в основу діяльності яких покладено функцію налагодження співпраці між органами самоврядування на різних рівнях й представниками чи суб'єктами туристичної сфери. Урядові програми та ініціативи, наприклад, програми розвитку сільських районів, сприяють збереженню культурної спадщини та природного ландшафту, забезпечуючи при цьому необхідні ресурси для сталого розвитку сільського зеленого туризму. Це включає в себе підтримку зелених ініціатив, таких як створення екологічних стежок і маршрутів для спостереження за дикою природою.

Сільський зелений туризм в Угорщині набув швидкого розвитку через відсутність особливих обов'язків чи обмежень у цій діяльності (оскільки на неї розповсюджуються загальні нормативні акти щодо функціонування сільськогосподарських господарств сімейного типу). Тут передбачено спеціальні пільги для селянських господарств, які надають послуги із сільського туризму у випадку їх розміщення у слаборозвинутих або визнаних депресивними регіонах.

Вивчення зарубіжного досвіду розвитку сільського зеленого туризму надає Україні цінні уроки для покращення власного туристичного сектору. Зокрема, стандартизація послуг, ефективні маркетингові стратегії, розвиток інфраструктури та залучення місцевих громад є ключовими аспектами, які сприяють успішному розвитку цього напрямку.

Інтеграція екологічних практик і підходів до сталого розвитку може допомогти зберегти природні ресурси та культурну спадщину України. Підтримка уряду через програми фінансування та законодавчі ініціативи, спрямовані на розвиток сільського туризму, є необхідною умовою для створення сприятливого середовища.

Отже, використання зарубіжного досвіду може значно покращити конкурентоспроможність України на міжнародному туристичному ринку, сприяти економічному розвитку сільських територій та забезпечити стійке збереження природного та культурного багатства країни.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Основи охорони праці та заходи безпеки під час організації туристичних подорожей

Охорона праці та безпека відвідувачів є важливими аспектом сільського зеленого туризму, оскільки включає ризики, пов'язані з фізичною активністю, взаємодією з природою та здійсненням різних видів діяльності.

Сільський зелений туризм - це специфічна форма відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону.

Сільські господарі зобов'язані забезпечувати умови розміщення (проживання) та харчування туристів у відповідності до протипожежних, санітарних та інших вимог, передбачених нормативними актами України для будинків/помешкань.

Створення системи охорони праці на підприємствах туристичної індустрії передбачене Кодексом цивільного захисту України. У загальному, законодавство про охорону праці складається з цього Кодексу, Кодексу законів про працю України, Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності" та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів.

Охорона праці містить три основних складових частини: правові норми трудового законодавства в цій галузі, виробничу санітарію, гігієну та техніку безпеки, а також протипожежний захист [55]. Правові норми з охорони праці охоплюють:

- загальні положення і вимоги, що регламентують умови праці на підприємствах, установах, організаціях;

- спеціальні пільгові норми з охорони праці деяких угруповань робітників і службовців, жінок, підлітків, працюючих інвалідів;
- організацію охорони праці на підприємствах, правила з техніки безпеки та виробничої санітарії;
- норми, за якими встановлюють нагляд за дотриманням законодавства з охорони праці та відповідальність за його порушення.

Згідно із законом України «Про охорону праці» власник зобов'язаний створити в кожному структурному підрозділі й на робочому місці умови праці відповідно до вимог нормативних актів, а також забезпечити дотримання прав працівників, гарантованих законодавством про охорону праці.

Особливість діяльності у сфері сільського зеленого туризму полягає в тому, що відповідні послуги, як правило, надаються власником садиби та членами його сім'ї без залучення найманої праці. Найм працівників має місце лише в рідкісних випадках. Тому основний акцент у цій діяльності зміщується не стільки на охорону праці персоналу, скільки на створення умов для безпечного перебування туристів у межах сільських зелених садиб та організації походів.

Якщо раніше небезпеки носили природний (землетрус, пожежі, грози, гірські обвали, повінь, урагани) і біологічний (укуси тварин і змій, отруєння рослинною і тваринною їжею, мікроорганізми тощо) характер, то сьогодні номенклатура небезпек різко зросла, в основному, за рахунок антропогенного чинника (вибухові речовини, гербіциди та пестициди, медикаменти, лазерне, рентгенівське і інфрачервоне випромінювання).

Принциповий підхід до питань забезпечення особистої безпеки туристів заснований на дотриманні наступних непорушних істин:

1. Особиста безпека – це перш за все об'єктивна оцінка реальності загрози;
2. Необхідно оцінювати свою діяльність і вчинки з точки зору можливого негативного впливу;
3. Краще уникати небезпечних ситуацій, ніж стати їх жертвою;

4. Неправильне або неадекватна поведінка може посилити можливий негативний вплив і поставити під загрозу життя і здоров'я;

5. У ситуаціях підвищеного ризику слід прогнозувати розвиток подій хоча б на найближчі кілька хвилин, дотримуватися спокою і реально оцінювати обстановку;

6. Найпростіші засоби і попередні заходи захисту є найбільш надійними.

Безпека у сфері сільського зеленого туризму включає комплекс заходів, спрямованих на захист відвідувачів та персоналу від можливих ризиків, пов'язаних із перебуванням у сільській місцевості. Ці заходи враховують специфіку сільського середовища, де можуть бути присутніми як природні, так і антропогенні небезпеки. Основні аспекти, які охоплює безпека у цій сфері ілюструє таблиця 4.1.

Таблиця 4.1 - Зміст основних складових охорони праці та безпеки життєдіяльності у сфері сільського зеленого туризму

Складова безпеки	Зміст заходів
Оцінка ризиків та безпека робочого середовища	<p>Ідентифікація ризиків: регулярна оцінка потенційних ризиків, пов'язаних з використанням сільськогосподарської техніки, взаємодією з тваринами, природними умовами (наприклад, перебування відвідувачів і робота на висотах, в лісі, біля водойм), а також можливими хімічними, біологічними і фізичними небезпеками.</p> <p>Безпека робочих місць: забезпечення безпечних умов праці, включаючи стабільність і чистоту робочих площ, безпечність будівель і споруд, а також належне освітлення і вентиляцію</p>
Безпека праці та виробництва	<p>Проведення інструктажу з техніки безпеки: проведення інструктажу з охорони праці для нових працівників та перед початком нових видів робіт. Організація тренінгів персоналу щодо безпечних методів роботи, поводження з технікою, надання першої допомоги, дій у надзвичайних ситуаціях.</p> <p>Ознайомлення з процедурами безпеки: надання доступу до процедур і протоколів охорони праці.</p> <p>Засоби індивідуального захисту: забезпечення працівників та відвідувачів необхідними засобами індивідуального захисту, такими як захисний одяг, взуття, рукавиці, каски, захист для очей і вух, де це необхідно, а також навчання правильного користування ними.</p> <p>Технічне обслуговування: регулярне обслуговування та перевірка техніки і обладнання для забезпечення їх безпечної експлуатації</p>
Безпека інфраструктури	<p>Доступність та безпека маршрутів: усі шляхи, доріжки та підходи до об'єктів повинні бути безпечними, позбавленими перешкод і небезпек, таких як ковзкі поверхні, ями або нестабільні структури.</p>

Продовження табл. 4.1

Безпека інфраструктури	<p>Безпечні споруди та об'єкти: будівлі, які використовуються для розміщення туристів, повинні відповідати стандартам будівельної безпеки, включаючи міцність конструкцій, наявність пожежної сигналізації та систем евакуації.</p> <p>Огородження небезпечних зон: всі потенційно небезпечні зони (рівчаки, водойми, схили) повинні бути огорожені або позначені попереджувальними знаками.</p>
Пожежна безпека	<p>Протипожежне обладнання: забезпечення наявності та належного стану вогнегасників, пожежних кранів та іншого протипожежного обладнання.</p> <p>Плани евакуації та тренування: розробка чітких планів евакуації та регулярне проведення тренувань з персоналом та гостями щодо дій у випадку пожежі.</p> <p>Контроль над відкритим вогнем: обмеження використання відкритого вогню та забезпечення безпечних умов для приготування їжі на відкритому вогні. Облаштування місць для багаття та мангалів з дотриманням вимог пожежної безпеки.</p>
Захист від природніх умов	<p>Погодні умови: надання інформації про погодні умови, забезпечення укриттів для захисту від екстремальних погодних явищ.</p> <p>Безпека під час активностей на природі: забезпечення заходів безпеки під час прогулянок у лісі, горах, біля водойм, включаючи захист від дикої природи і комах, які можуть бути небезпечними.</p>
Безпека водних активностей	<p>Створення безпечних умов для купання: визначення безпечних зон для купання, регулярна перевірка якості води, наявність рятувальних засобів.</p> <p>Інструктажі з безпеки: навчання відвідувачів правилам поведінки на воді, використання рятувальних жилетів і інше необхідне обладнання.</p>
Гігієна та санітарія	<p>Чистота та гігієна приміщень: підтримка високих стандартів чистоти у приміщеннях для гостей, кухонних зонах та санвузлах.</p> <p>Безпечна їжа та вода: забезпечення безпечного харчування, включаючи правильне зберігання, приготування їжі та постачання чистої питної води.</p>
Біологічна безпека	<p>Безпека при взаємодії з тваринами: надання інструкцій щодо безпечної поведінки поруч з тваринами, огороження або обмеження доступу до потенційно небезпечних тварин.</p> <p>Ветеринарний контроль: регулярний ветеринарний контроль тварин, які контактують з туристами, для попередження передачі хвороб.</p>
Медична безпека	<p>Регулярні медичні огляди: проведення періодичних медичних оглядів власників садиб та працівників, щоб забезпечити їх здатність виконувати свої обов'язки без ризику для здоров'я.</p> <p>Перша допомога: забезпечення наявності аптечок першої допомоги та персоналу, навченого наданню невідкладної медичної допомоги.</p> <p>Доступ до медичних послуг: наявність контактів місцевих медичних закладів і плану дій на випадок медичних надзвичайних ситуацій.</p>

Першочергове значення для безпеки туристів має Роз'яснення правил перебування на території, маршрутів для екскурсій, заходів безпеки при взаємодії з тваринами, водоймами тощо. Доцільно забезпечити наявність доступних інформаційних матеріалів (брошури, буклети), які пояснюють правила безпеки та потенційні ризики.

Доцільним є регулярний аналіз стану охорони праці та безпеки життєдіяльності; ведення чіткої документації щодо проведення інструктажів, оцінки ризиків, технічного обслуговування обладнання; регулярний перегляд і оновлення безпекових заходів, звітування про інциденти та заходи щодо їх усунення. Це допомагає виявити потенційні небезпеки та розробити стратегії для запобігання нещасним випадкам та забезпечення безпеки під час активного туризму

Важливо, щоб організатори сільського туризму та учасники виявляли відповідальність та дотримувалися правил безпеки. Це дозволить створити безпечне та здорове середовище, що є ключовим для ефективного функціонування та розвитку цієї галузі.

4.2. Пожежна безпека

Пожежна безпека у сфері сільського зеленого повинна забезпечуватися шляхом проведення організаційних, технічних та інших заходів, спрямованих на попередження пожеж, забезпечення безпеки людей, зниження можливих майнових втрат і зменшення негативних екологічних наслідків у разі їх виникнення, створення умов для швидкого виклику пожежних підрозділів та успішного гасіння пожеж.

Забезпечення пожежної безпеки в приватних садибах зеленого туризму покладається на їх керівників (власників) та уповноважених керівниками осіб, якщо інше не передбачено відповідним договором.

Причини виникнення пожеж у сільських будинках можна класифікувати таким чином.

1. Від пічного опалення. Відбувається це найчастіше у таких випадках: – використання металевих печей, що не відповідають вимогам пожежної безпеки, стандартів і технічних умов; – невиконання інструкцій при використанні металевих печей заводського виготовлення; – використання печей, що мають тріщини, несправні дверцята, з недостатньою обробкою та відстанню від горючих конструкцій; – застосування для розпалювання печі на твердому паливі бензину та інших легкозаймистих рідин; – близьке розташування горючих матеріалів від печі і сушіння білизни на них;

2. Необережне або недбале поводження з вогнем (непогашені сірники, свічки, відігрівання вогнем факелів і паяльних ламп водопровідних труб, недбалість при зберіганні вугілля, горючої золи тощо) є причиною кожної третьої пожежі.

3. Порушення правил користування електричними приладами. Аналіз таких пожеж свідчить, що вони відбуваються в основному з двох причин: через порушення правил при користуванні електропобутовими приладами або прихованої несправності цих приладів.

У садибах зеленого туризму (базах відпочинку та інших будівлях такого призначення), де мешкають іноземні громадяни, пам'ятки про правила пожежної безпеки та поведінку людей повинні бути виконані відповідними іноземними мовами.

Усі громадяни, котрі прибувають для відпочинку (оздоровлення), повинні бути ознайомлені адміністрацією з основними вимогами пожежної безпеки.

У житлових номерах, кімнатах, приміщеннях спальних корпусів будинків відпочинку мають бути вивішені на видних місцях: схематичний план індивідуальної евакуації з відповідного поверху із зазначенням даного номера кімнати, евакуаційних виходів та шляхів руху до них, місць розміщення засобів пожежогасіння та сигналізації, а також необхідний пояснювальний текст і пам'ятка про дії на випадок виникнення пожежі; стисла пам'ятка для мешканців про правила пожежної безпеки.

Також будівлі, приміщення та споруди повинні обладнуватися системами автоматичної пожежної сигналізації та сповіщення про пожежу.

У приміщеннях на видних місцях біля телефонів слід вивішувати таблички із зазначенням номера телефону для виклику пожежної охорони.

Дороги, проїзди й проходи до будівель, споруд, пожежних вододжерел, підступи до зовнішніх стаціонарних пожежних драбин, пожежного інвентарю, обладнання та засобів пожежогасіння мають бути завжди вільними, утримуватися справними, взимку очищатися від снігу.

Сіно, соломі та інші грубі корми необхідно складувати в найбільш віддаленому від житлового будинку і господарських будівель місці (на відстані не менше 10 м). Дозволяється зберігання вказаних кормів у неопалюваних господарських будівлях, у тому числі на горищах.

Місця для розведення багать треба утримувати очищеними до мінерального шару ґрунту, облямовувати смугою очищеного ґрунту не менше 2,5 м завширшки і розміщувати на відстані не менше 30 м від будівель та споруд, 25 м - до стоянок автотранспорту, 50 м - до хвойного та 25 м - до листяного лісового масиву. У разі використання для розміщення відпочиваючих (мешканців) наметів їх слід установлювати в 1-2 ряди з відстанню між ними та рядами не менше 2,5 м. Площа, яку займає одна група наметів, не повинна перевищувати 1000 куб. м за відстані між групами не менше 15 м. В одному наметі не повинно розміщуватися більше 10 осіб. На вказаних об'єктах, віддалених від пожежних підрозділів або розташованих у важкодоступних районах, мають бути переносна або причіпна пожежна мотопомпа з необхідним набором пожежно-технічного озброєння та запас води для пожежогасіння.

Розпалювання багать для спалювання сухого листя, бадилля, сміття тощо на території житлових будинків, садових ділянок дозволяється на відстані не менше 15 м від житлових та господарських будівель і лише під наглядом дорослих. Забороняється розведення багать у вітряну погоду.

Дерев'яні конструкції в будинках усіх ступенів вогнестійкості, крім V, рекомендується піддавати вогнезахисній обробці, за винятком вікон, дверей, воріт, підлоги, вбудованих меблів, стелажів, якщо в будівельних нормах не зазначені інші вимоги. Пошкодження вогнезахисних покриттів (штукатурки, спеціальних фарб, лаків, обмазок тощо) будівельних конструкцій, горючих оздоблювальних і теплоізоляційних матеріалів, повітроводів, металевих опор та перегородок повинні негайно усуватись. Після виконання вогнезахисних робіт підрядною організацією за участю замовника має бути складений акт про виконані роботи. Після закінчення термінів дії обробки (просочення) та у разі втрати або погіршення вогнезахисних властивостей обробку (просочення) треба повторити. Перевірку стану вогнезахисної обробки (просочення) слід проводити не менше одного разу на рік зі складанням акта перевірки.

Евакуаційні шляхи і виходи повинні втримуватися вільними, нічим не зашарашуватися і у разі виникнення пожежі забезпечувати безпеку під час евакуації всіх людей, які перебувають у приміщеннях будівель та споруд. Кількість та розміри евакуаційних виходів з будівель і приміщень, їхні конструктивні й планувальні рішення, умови освітленості, забезпечення незадимленості, протяжність шляхів евакуації, їх облицювання (оздоблення) повинні відповідати протипожежним вимогам будівельних норм.

Двері на шляхах евакуації повинні відчинятися в напрямку виходу з будівель (приміщень). Допускається влаштування дверей з відчиненням усередину приміщення у разі одночасного перебування в ньому не більше 15 чоловік, а також у санвузлах, з балконів, лоджій, площадок зовнішніх евакуаційних сходів (за винятком дверей, що ведуть у повітряну зону незадимлюваної сходової клітки).

Електронагрівальні прилади, телевізори, радіоприймачі та інші побутові електроприлади та апаратура повинні вмикатися в електромережу тільки за допомогою справних штепсельних з'єднань та електророзеток заводського виготовлення.

Нові підключення різних струмоприймачів (електродвигунів, нагрівальних приладів тощо) необхідно проводити з урахуванням допустимого струмового навантаження електромережі.

Електророзетки, вимикачі, перемикачі та інші подібні апарати можуть встановлюватися на горючі основи (конструкції) лише з підкладанням під них суцільного негорючого матеріалу, що виступає за габарити апарата не менше ніж на 0,01 м. Також слід захищати електровироби (розетки, вимикачі тощо), вбудовані в конструкції з горючих матеріалів (окрім матеріалів груп горючості Г1, Г2), якщо технічні умови на ці вироби не допускають монтаж безпосередньо на горючих основах з матеріалів груп горючості Г3, Г4.

Печі та інші опалювальні прилади повинні мати протипожежні розділки (відступки) від горючих конструкцій, що відповідають вимогам будівельних норм. Підлога з горючих матеріалів повинна захищатися під топковими дверцятами (топковим отвором) металевим листом розміром 0,7 x 0,5 м, що розташовується своїм довгим боком уздовж печі. Відстань від печей до товарів, стелажів, шаф та іншого обладнання повинна бути не менше 0,7 м, а від топкових отворів — не менше 1,25 м.

На горищах усі димові труби і стіни, в яких проходять димові канали, повинні бути відштукатурені та побілені.

Газові плити у приміщеннях слід встановлювати, як правило, біля стін (перегородок) з негорючих матеріалів на відстані не менше 0,06 м від них. У разі встановлення газових плит біля стін (перегородок) з горючих матеріалів, стіни (перегородки) необхідно ізолювати негорючими матеріалами: штукатуркою, покрівельною сталлю поверхнею негорючого теплоізоляційного матеріалу не менше 3 мм завтовшки тощо. Ізоляція повинна виступати за габарити плити не менше ніж на 0,1 м з кожного боку і не менше 0,8 м зверху. Відстань від плити до ізольованих негорючими матеріалами стін (перегородок) повинна бути не менше 0,07 м. Відстань між плитою та неізольованою стіною (перегородкою) з горючих матеріалів повинна бути не менше 1 м.

Виявивши у приміщенні запах газу, слід негайно припинити його подавання, викликати аварійну газову службу і провітрити приміщення. До усунення несправності у приміщенні забороняється запалювати сірники, палити, застосовувати відкритий вогонь, вмикати та вимикати електроприлади.

Будівлі, споруди, приміщення, технологічні установки повинні бути забезпечені первинними засобами пожежогасіння: вогнегасниками, ящиками з піском, бочками з водою, покривалами з негорючого теплоізоляційного матеріалу, пожежними відрами, совковими лопатами, пожежним інструментом (гаками, ломами, сокирами тощо), які використовуються для локалізації і ліквідації пожеж у їх початковій стадії розвитку.

Вогнегасники слід встановлювати у легкодоступних та помітних місцях (коридорах, біля входів або виходів з приміщень тощо), а також у пожежонебезпечних місцях, де найбільш вірогідна поява осередків пожежі. При цьому необхідно забезпечити їх захист від попадання прямих сонячних променів та безпосередньої (без загороджувальних щитків) дії опалювальних та нагрівальних приладів.

Відстань між місцями розташування вогнегасників не повинна перевищувати 20 м. Пожежні щити (стенди), інвентар, інструмент, вогнегасники в місцях установлення не повинні створювати перешкоди під час евакуації.

Переносні вогнегасники повинні розміщуватися шляхом: навішування на вертикальні конструкції на висоті не більше 1,5 м від рівня підлоги до нижнього торця вогнегасника і на відстані від дверей, достатній для її повного відчинення.

Дотримання цих заходів не лише допоможе забезпечити безпеку персоналу та гостей, але й захистить майно від можливих збитків від пожежі, а також сприятиме підтриманню високого рівня довіри до організації зеленого туризму.

4.3. Інструкція з охорони праці та техніки безпеки

Примірна Інструкція з охорони праці та техніки безпеки при наданні послуг у сфері сільського зеленого туризму

1. Загальні положення

- 1.1. Інструкція з охорони праці встановлює вимоги щодо безпеки діяльності власника сільської туристичної садиби (далі – власника).
- 1.2. Інструкція з охорони праці є обов'язковою для виконання власником вимог з питань охорони праці та пожежної безпеки відповідно до Закону України «Про охорону праці», Кодексу цивільного захисту України і Кодексу законів про працю України.
- 1.3. Інструкція є обов'язковою для виконання всіма власниками садиб, працівниками та відвідувачами, які перебувають на території садиби.
- 1.4. Метою цієї інструкції є створення безпечних умов праці та відпочинку, попередження нещасних випадків і захист здоров'я всіх учасників.
- 1.5. Власники садиб повинні забезпечити, щоб усі працівники і відвідувачі були ознайомлені з цією інструкцією та дотримувалися її вимог.

2. Вимоги безпеки перед початком обслуговування

Власник туристичної садиби перед початком надання обслуговування туристичних груп зобов'язаний:

2.1. Здійснити оцінку ризиків та ідентифікувати потенційні небезпеки для всіх видів діяльності, які будуть відбуватися на території об'єкта зеленого туризму, включаючи роботу з тваринами, використання сільськогосподарської техніки та участь у будівельних та обслуговувальних роботах.

Вжити заходів для мінімізації і управління виявленими ризиками, включаючи встановлення знаків безпеки, огорож і розмежувань небезпечних зон.

2.2. Здійснити технічний огляд усіх будівель, споруд, обладнання на території садиби на предмет їх технічної справності, стабільності і відповідності будівельним стандартам. Переконатися також у відсутності механічних

пошкоджень електропроводки і інших кабелів, електророзеток, електровимикачів, світильників, кондиціонерів та іншого обладнання. Забезпечити належне освітлення на всіх шляхах пересування та біля будівель.

2.3. У разі виявлення пошкоджень та несправностей будівель засобів оргтехніки, меблів, приладів, електропроводки і інших кабелів, електророзеток, електровимикачів, світильників, кондиціонерів та іншого обладнання вжити заходів щодо їх усунення.

2.4. Забезпечити наявність і справність протипожежного обладнання, включаючи вогнегасники, пожежні крани та сигналізаційні системи.

2.5. Обладнати спеціальні безпечні місця для розведення багаття або використання мангалів і забезпечити їх належну безпеку.

2.6. Організувати належний інструктаж та навчання працівників з питань охорони праці і техніки безпеки.

2.7. Встановити правила поведінки для відвідувачів та забезпечення їх інформування про ці правила.

2.8. Розробити плани евакуації та дій у разі аварійних ситуацій

2.9. Організувати медичний огляд усіх осіб, які будуть задіяні у наданні туристичних послуг.

3. Вимоги безпеки під час обслуговування

Власник садиби під час обслуговування зобов'язаний:

3.1. Проводити регулярні оцінки потенційних ризиків, пов'язаних з роботою садиби, включаючи стан будівель, території, обладнання, взаємодією з тваринами, використанням техніки та природних умов;

3.2. Регулярно проводити інспекції для виявлення і усунення потенційних небезпек, таких як нестабільні конструкції, ковзкі поверхні, пошкоджені електричні проводи.

3.3. Підтримувати територію в чистоті і безпеці, видаляючи небезпечні об'єкти, такі як сухі гілки, каміння, які можуть спричинити травми.

- 3.4. Підтримувати високі стандарти чистоти у всіх приміщеннях, особливо в житлових зонах, кухнях та санвузлах. Регулярно проводити прибирання та дезінфекцію приміщень.
- 3.5. Використовувати тільки справне обладнання та інструменти відповідно до інструкцій виробника. Постійно стежити за справністю засобів техніки та іншого устаткування, дотримуватися правил їх експлуатації та інструкції з охорони праці для відповідних видів робіт.
- 3.6. Забезпечувати ветеринарний нагляд за тваринами, які контактують з гостями.
- 3.7. Дотримуватися правил зберігання і приготування їжі.
- 3.8. Навчати гостей правил безпечного пересування, поведінки на воді і з тваринами, надавати необхідні засоби захисту, такі як шоломи.
- 3.9 Навчати працівників і відвідувачів правилам пожежної безпеки, включаючи дії у разі виникнення пожежі.
- 3.10. Заборонити використання відкритого вогню в заборонених місцях і без нагляду.
- 3.11. Вести документацію щодо оцінки ризиків та заходів з охорони праці, включаючи результати інспекцій і проведені тренінги.

4. Вимоги безпеки в аварійних ситуаціях

- 4.1. При виникненні небезпечних умов (поява запаху гару й диму, підвищене тепловиділення від устаткування, несправність заземлення, загоряння матеріалів і устаткування, припинення подачі електроенергії, поява запаху газу тощо) негайно припинити усі роботи, вимкнути обладнання, при необхідності викликати представників аварійної та (або) технічної служб.
- 4.2. При пожежі, задимлення або загазованості приміщення (появі запаху газу) необхідно негайно організувати евакуацію людей з приміщення у відповідності до затвердженого плану евакуації.
- 4.3. При виявленні загазованості приміщення (запаху газу) слід негайно вимкнути електроприлади та електроінструменти, відкрити вікно або кватирку, покинути приміщення, викликати аварійну газову службу.

4.4. У разі загоряння або пожежі негайно викликати пожежну частину, приступити до ліквідації вогнища пожежі наявними засобами пожежогасіння. При загорянні електромереж та електрообладнання необхідно їх знеструмити.

4.5. При нещасному випадку (травми) надати першу медичну допомогу. При необхідності викликати швидку медичну допомогу по телефону «103». Про подію нещасний випадок (травму) доповісти відповідні органи.

5. Відповідальність за порушення положень з охорони праці

5.1. За порушення (невиконання) вимог нормативних актів про охорону праці та протипожежної безпеки власник притягується до дисциплінарної, а у відповідних випадках – матеріальної та кримінальної відповідальності в порядку, встановленому чинним законодавством України.

ВИСНОВКИ

У відповідності з результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. В умовах пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення все більшої популярності набирає сільський зелений туризм, адже люди почали більше відпочивати сім'ями в малолюдних місцях, на природі, в сільській місцевості, а також намагаються вести здоровий спосіб життя. Серед багатьох визначень ми дотримуємося думки, що сільській зелений туризм – це відпочинковий від сільського туризму, пов'язаний з перебуванням туристів в власному житловому будинку сільського господаря, окремому (гостьовому) будинку або на території особистого селянського (фермерського) господарства;

2. Серед основних особливостей організації надання послуг у сфері сільського зеленого туризму виділяють інфраструктурну підготовку, якість та унікальність послуг, взаємодію з місцевою громадою, маркетинг, брендинг та просування турпродукту, екологічну відповідальність, безпеку та комфорт. Основні послуги сільського зеленого туризму включають послуги з організації перевезення туристів, послуги з організації розміщення туристів, послуги з організації харчування туристів;

3. За даними до 2022 року, Україна мала майже 15% території, яка відносилася до зон відпочинку з гірськими та прибережними ландшафтами. Існує потенціал використання 6.3 млн житлових будинків в сільських районах для прийому туристів. Зараз лише близько 400 селянських садиб зареєстровано як надавачі послуг у галузі сільського зеленого туризму;

4. Ініціатором розвитку сільського туризму в Україні виступила громадська неприбуткова організація – Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. З 2004 р. впроваджуються відповідні знаки сертифікації об'єктів сільського зеленого туризму: система якості послуг «Українська гостинна садиба», а також введено Програму екологічного маркування «Зелена садиба». У 2024 р. було ухвалено Кодекс стандартів організації України ГО «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні» «Українська

гостинна садиба». в сучасних умовах в Україні функціонує 41 садиба сільського зеленого туризму різних категорій комфорту, які відмічені сертифікатом «Українська гостинна садиба»;

5. У туристичних дослідженнях останніх років детально розглядають найбільш розповсюджені типи базових стратегій розвитку туризму та пропонується використовувати такі стратегічні підходи, зокрема стратегія кардинальних змін, стратегія збереження зростання, стратегія досягнутого росту, стратегія виборчого росту;

6. Проведений SWOT-аналіз дозволяє визначити основні аспекти, на які слід звернути увагу для розвитку сільського зеленого туризму в Україні, а також виявити можливості для зростання та розуміти потенційні ризики;

7. Важливим є впровадження кластерного підходу щодо розвитку сільського зеленого туризму, адже в Україні успішно функціонують три основні типи кластерів: нічліжно-гастрономічний (садибний) кластер, агротуристичний кластер, краєзнавчо-екскурсійний кластер;

8. Використання зарубіжного досвіду для розвитку сільського зеленого туризму в Україні рекомендує застосування регуляції та стандартизації, маркетингу та брендингу, розвитку інфраструктури, підтримки місцевих громад, екологічної стійкості.

9. Таким чином, сільський зелений туризм в Україні перебуває на етапі активного розвитку, що сприяє економічному зростанню сільських громад та збереженню культурної спадщини і природних ресурсів. Зростаючий інтерес до екологічного туризму обумовлений бажанням міського населення відпочити від швидкого ритму життя та зануритися в автентичну атмосферу сільської місцевості. Перспективи розвитку цього виду туризму полягають у покращенні інфраструктури, підвищенні якості надання послуг та просуванні на міжнародний ринок. Сільський зелений туризм має потенціал стати важливою складовою сталого розвитку України, забезпечуючи економічні, соціальні та екологічні вигоди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Академія сільського розвитку ГО Спілка сільського зеленого туризму України. URL: <https://greentour.com.ua/akademiya/>
2. Биркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України. *Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник*. 2014. №1 (6). С.138-144.
3. Білан С. О. Сільський туризм як фактор збереження соціальної сфери українського села. *Вісник аграрної історії*. 2013. Вип. 4-5. С. 161-165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vai_2013_4-5_22
4. Бойко В. О. Сільський зелений туризм в Україні: проблеми та перспективи. *Агросвіт*. 2020. № 22. С. 58–65.
5. Булах Т.М. Сільський туризм як перспективний напрям для соціально-економічного розвитку села. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. № 11. С. 143-149.
6. Буркинський Б. В., Галушкіна Т. П., Реутов В.Є. “Зелена” економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні: монографія. Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. Одеса: Підприємство Фенікс, 2011. 348 с.
7. Горішевський П., Васильєв В., Зінько Ю. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. 148с.
8. Горішевський П.В., Васильєв В.П., Зінько Ю.В. Сільський зелений туризм: організація гостинності на селі: підручник. Івано-Франківськ: Місто-Н, 2011. 148 с.
9. Горшкова Л.О. Розвиток сільського «зеленого» туризму як складової частини туристичного комплексу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. Том 31 (70). № 1, 2020. С. 115-120.

10. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Туризм. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Доценко А. І. Організація сільського туризму: навчальний посібник. К. : ВДК Університету «Україна», 2019. 76 с.
12. Дюк А. А., Бурлака Н. І. Розвиток зеленого туризму в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6795>
13. Європейський досвід організації сільського зеленого туризму. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/siltur2.htm
14. Єгупова І.М. Типи та напрямки діяльності туристичних кластерів в Україні. *Розвиток сталого туризму: виклики і можливості для туристичного та готельно-ресторанного бізнесу: матеріали круглого столу* (м. Одеса, 19 квітня 2021 р.) Одеса: ОНЕУ, 2021. 146 с. С.45-49.
15. Живко З.Б., Боруцька Ю.З., Рій М.М. Чинники розвитку сільського зеленого туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. Вип.25. 2021. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/258-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-246-1-10-20210506%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/258-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-246-1-10-20210506%20(1).pdf)
16. Заставецький Т.Б. Туризм як одна з пріоритетних галузей розвитку депресивного аграрного регіону. *Туризм сільський зелений*. 2007. №6. С.15-19.
17. Збарський В.К., Грибова Д.В. Сільський зелений туризм як форма малого підприємництва сільського населення. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного* (економічні науки) .№1(41). 2020. С. 125-131.
18. Зінчук Т. О., Усюк Т. В. Зелений туризм в умовах сталого розвитку та викликів світової економічної кризи. *Проблеми економіки. Світова економіка та міжнародні відносини*. № 3 (45), 2020. С. 11-17.
19. Зінько Ю., Мальська М., Дубіс Л., Васильєв В., Околович І. Кластери туризму як один з інструментів сталого сільського розвитку України. URL:

- <https://www.mhgc21.org/en/mhgc21/events/2019may/Klasteriy-turyzmu-yak-odyn-z-instrumentiv-staloho-silskoho-rozvytku-Ukrayiny>
20. Камушков О. С. Розвиток зеленого туризму як ланки туристичної сфери України. *Держава та регіони*. Серія: Економіка і підприємництво. 2015. №5. С. 78–83.
 21. Каталог садиб Всеукраїнської мережі «Українська гостинна садиба». URL:<https://web.archive.org/web/20160801201157/http://www.greentour.com.ua/ukrainian/catalogue>
 22. Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму : навчальний посібник. Київ : Знання. 2011. 334 с.
 23. Кодекс стандартів організації України. ГО «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні». «Українська гостинна садиба» від 10 січня 2024 року. URL: <https://greentour.com.ua/polozhennya-pro-vikoristannya-logotipu-ta-sertifikativ-kategorizaciyi-sadib/>
 24. Корчинська О.О. Оцінка стану підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Випуск 10. С.139-143.
 25. Косенко В.М. Трансформація організаційної структури функціонування сільського зеленого туризму. Відпочинок в сільській місцевості в Україні в ХНІ столітті: проблеми та перспективи: матеріали конференції. Переяслав-Хмельницький, 2000. С.30-32.
 26. Крупа О.М., Бугіль С.Я., Березівська О.Й. та ін. Методичні рекомендації до виконання, оформлення та захисту кваліфікаційних робіт здобувачами вищої освіти спеціальності 242 “Туризм” рівня вищої освіти “Бакалавр” денної форми навчання. Львів: Львівський національний університет природокористування, 2023. 50 с.
 27. Ксьонжик І. В. Діяльність підприємств сільського зеленого туризму: зарубіжний досвід і національні особливості. *Modern Economics*. 2021. № 27(2021). С. 70-76.

28. Кудла Н.Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності: навчальний посібник. К: Центр учбової літератури. 2015. 152 с.
29. Кужель В.В. Інноваційні інструменти розвитку підприємств сільського (зеленого) туризму в Україні. *Ефективна економіка*. 2015. №5.
30. Кучай О. В. Перспективи сільського зеленого туризму в Україні та його роль у розвитку сільських територій. Вісник Хмельницького національного університету. Хмельницький, 2016. С. 236-244.
31. Липчук В. В., Липчук Н. В. Агротуризм: організаційно-економічні засади розвитку. Львів : СПОЛОМ, 2008. 160 с.
32. Литвин І.В., Нек М.О. Проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в регіоні. Регіональна економіка. 2018, № 2. С. 81–88.
33. Лук'янець А.В. Сільський зелений туризм в Україні: сучасний стан і можливості. *Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності у конкурентному середовищі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 квітня 2020 р.). Харків: Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, 2020. 232 с. С.104-105.
34. Лукомська О.І. Сільський «зелений» туризм як інноваційний напрям диверсифікації агробізнесу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка». 2016. № 1(29). С. 13–17.
35. Мельниченко С.В., Михайличенко Г.І. Розвиток сільського туризму як джерела отримання додаткових доходів особистих селянських господарств в Україні. *Бар'єри та можливості розвитку малого та середнього бізнесу в Україні*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 14-15 лютого 2005 р.). К.: РВПС України НАН України, 2005. С.250-251.
36. Найнижчі надходження. Скільки коштів приніс український туризм у 2023 році. РБК-Україна Travel. URL: <https://www.rbc.ua/rus/travel/naynizhchi-nadhodzhennya-skilki-koshtiv-prinis-1683039622.html>
37. Ніколаєв К. Д. Екологізація та розвиток сільського зеленого туризму в Україні: Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. 153 с.

38. Оппельд Л. І., Гордіян А.О. Міжнародний досвід зеленого туризму в Україні: проблеми та перспективи. *Ефективна економіка*. 2014. №1. С. 12-16.
39. Орел А. М. Зелений туризм в контексті сталого сільського розвитку. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3. №4. С. 47–53.
40. Парубок Н.В. Розвиток сільського зеленого туризму в Україні та Європі. *Молодіжний економічний дайджест*. 2015. №4(7). С.86-89.
41. Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/siltur7.htm
42. Петлін І. В. Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Західному регіоні України. *Вісник Львівського інституту економіки та туризму*. 2008. №3. С. 210–213.
43. Печенюк А.В., Печенюк А.П. Стратегія розвитку сільського зеленого туризму заповідних територій. Актуальні проблеми аграрної економіки: теорія, практика, стратегія. Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 45-річчю економічного факультету Подільського державного аграрно-технічного університету, м. Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2017. С.101-104.
44. Пітюлич М.М., Михайлюк І.І. Особливості функціонування сільського туризму в Україні та досвід європейських країн. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2011. Серія «Економіка». Спецвипуск 33. Частина 3. С. 154-158.
45. Положення «Програма добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» від 6 травня 2008 року. URL: <https://web.archive.org/web/20160617174412/http://www.greentour.com.ua/ukrainian/node/52>
46. Про особисте селянське господарство: Закону України від 15.05.2003 р. №742-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №29. Ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

47. Про сільський та сільський зелений туризм: проєкт Закону України від 04.03.2021 р. №5206. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/II04552A?an=3>
48. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. №325/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. №31. Ст. 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
49. Проєкт спрямований на удосконалення фахової системи підготовки робітників і спеціалістів сфери сільського зеленого туризму. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/agentstvo-usaid-rozpochalo-proekt-pidtrimki-silskogo-zelenogo-turizmu-v-ukrayini-255221.html>
50. Розметова О.Г., Сидорук Н.Ю. Сутність та роль сільського зеленого туризму у соціально-економічному розвитку країни. *Інфраструктура ринку: економіка та управління підприємствами*. Вип. 3. 2017. С. 68-72.
51. Рошко Н.Б. Розвиток сільського зеленого туризму в Україні. *Збірник наукових праць Буковинського університету. Економічні науки*. 2011. Випуск 7. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/roshko.htm
52. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Зелений туризм. К.: Знання, 2008. 271 с.
53. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Сільський туризм: навчальний посібник. К.: Знання, 2006. 271 с. <https://studfile.net/preview/5265679/>
54. Сільський зелений туризм – від роз'єднаних садиб до територіальних кластерів. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/Rutynskyy-Silskyy-zelenyy-turyzm-2018-book.pdf>
55. Сільський зелений туризм: бібліогр. покажч. Полтав. держ. аграр. акад.; Полтава: ПДАА, 2019. 56 с.
56. Сімків Л.Є., Проданова І.І. Теоретичні аспекти стратегії розвитку сільського зеленого туризму в регіоні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип.22.12. С.74-81.
57. Спілка сільського зеленого туризму України. URL: <https://greentour.com.ua/>
58. Ступень Н. М. Еколого-економічний аналіз стану та перспектив розвитку сільського зеленого туризму в Україні. *Агросвіт*. № 10, 2017. С. 15-19.

59. Тищук І. В. Регіональні механізми стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму: дис. ... доктора екон. наук : 08.00.05. Мукачево, 2018. 292 с.
60. Україна подала 5 сіл на конкурс кращих туристичних сіл світу 2024 року. URL: <https://unn.ua/news/ukraina-podala-5-sil-na-konkurs-krashchykh-turystychnykh-sil-svitu-2024-roku>
61. Федорченко В.К., Костюкова О.М., Дьорова Т.К., Олексійко М.М. Історія екскурсійної діяльності в Україні: навч. посібник. К.: Кондор, 2007. 166 с.
62. Чеглей В.М. Світовий досвід розвитку сільського зеленого туризму. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2011. Спецвипуск 33. Ч.3. С.203-207.
63. Чернова Р.Ю. Особливості надання послуг у сфері сільського зеленого туризму. *Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 30-31 жовтня 2019 р.). Умань: Візаві, 2019. С.315-316.
64. Шевченко І.В. Маркетинг у сільському зеленому туризмі. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.1/317.pdf>
65. Щербак С.Д. Розвиток сільського зеленого та екологічного туризму на Українському Поліссі. *Туризм сільський зелений*. 2007. № 4. С. 30–34.